

ЭРКИН ВОҲИДОВ

ЭРКИН ВОҲИДОВ

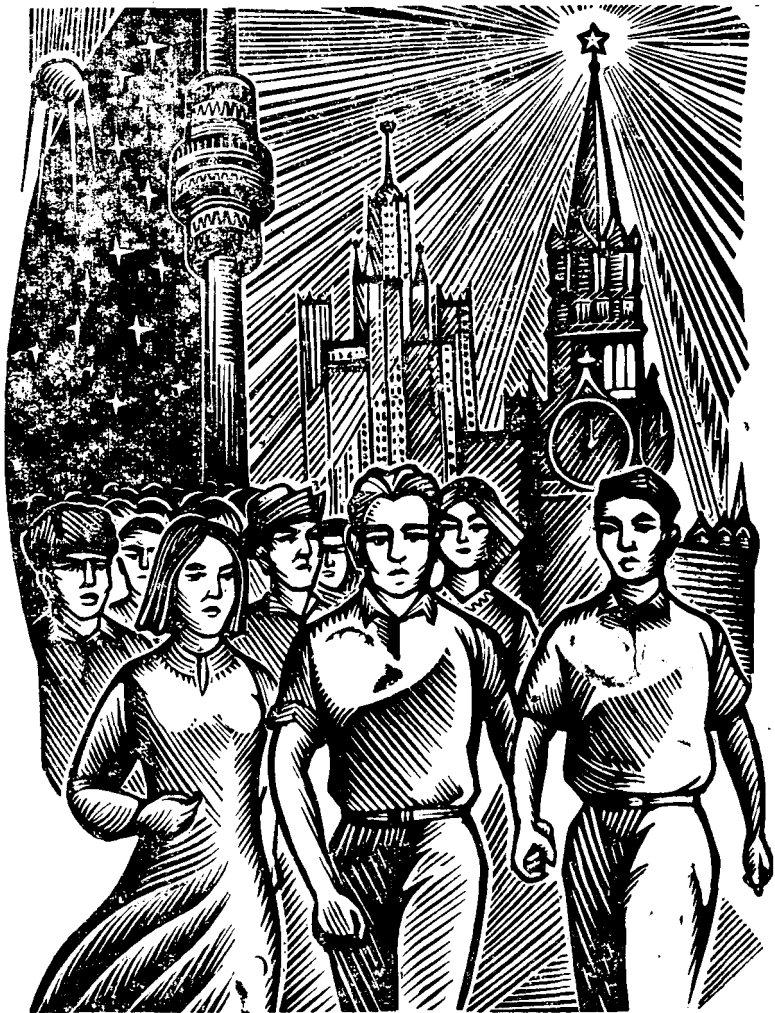
достонлар

**ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ВА САНЪАТ НАШРИЁТИ
ТОШКЕНТ — 1973**

Эркин Воҳидовнинг шеърларини дилбар, ғазалларини нафис, дostonларини тoран қилган омиллардан бири унинг халқ дилидаги гапни айтишидир. Шоирнинг дostonлардан тузилган бу мажмуаси ҳам китобхон юрагида ажойиб туйғулар уйғотади деган умиддамиз.

ҚУЁШ МАСКАНИ

(Останкино минорасидаги ўйлар)

1

Мен бир ўзбек ўгли,
Келиб дафъатан
Қадимий Сайхуннинг канорасидан
Буюк пойтахтимга қараб турибман
Юксак Останкино минорасидан.
Қўлимда бир қадаҳ тим қора қаҳво,
Елкамда муаззам гумбази даввор.
Қаршимда поёнсиз бу қутлуг маъво
Кўкиш туман ичра ётар улуғвор.
Булутлар теграмда сузиб юрипти,
Шунчалар яқинки, стгудай қўлим.
Нигоҳим ҳайратдан йўқотиб қўним
Мовий чексизликда кезиб юрипти.
Қуёш гарб уфқига ловиллаб ботар,
МГУ қуббасида бир ҳовуч зари.
Олис-олисларда товланиб ётар
Гранит қирғоқли дарё камари.
Мана,
Шарқ уфқидан юксалиб аста
Ёнгинамга келиб тўхтади ҳилол.
Соҳир қанетига чирмаб ораста
Мени олиб учар
Ойдин бир хаёл...

7

2

Хаёл...
Сайри унинг гоҳ ер, гоҳ фалак,
Кўзгунинг беором шуъласи мисол.
Унга бир нафасдир ўтмиш, келажак.
Унга бир қадамдир жануб ва шимол.
Мен бу юксакликда хаёл билан маст,
Хаёлнинг кифтида турибман ўзим.
Фақат нигоҳ етган уфқлар эмас.
Бутун коннотни кўрмоқда кўзим.
Ҳов ана,
У ерда тугайди ўрмон,
Давоми туташдир поёнсиз чўлга.
Чўл орти мен учун энг азиз макон
Ўзбекистон дея аталган ўлка.
Не ажаб,
У томон боқдим дафъатан,
Вужудимни тортди бир оҳанрабо.
Ой ҳам кўтарилар ўша тарафдан,
Уша юрт устида порлайди Зухро.
Унда мен илк марта оламни кўриб,
Илк бор алифбодан олганман таълим.
Олам марказининг кафтида туриб,
Она юртим,
Сенга қиламан таъзим.

3

Сен мени йўлладинг,
Келиб мен ногоҳ
Кўҳна Сирдарёнинг канорасидан
Бу кун Москвага ташладим нигоҳ

8

Юксак Останкино минорасидан.
Тарих замин узра минг йил ахтариб,
Саодат қасрига бунда топмиш жо.
Бу ерда туташар
Машриқу Мағриб,
Бу ерда туташар иккала дунё.
Бундан кенг оламга таралди илк бор
Озод одамзоднинг бахтиёр саси.
Шу ер деб айтса не муболаға бор
Курраи заминнинг таянч нуқтаси.
Москва!
Номингдан тошиб илҳоми
Не ҳассос шоирлар йўнмаган қалам.
Сен ярим оламнинг Доруссаломни,
Румоси, Маккаси,
Мадинаси ҳам.
Инсонлик ҳуқуқин излаган башар
Сенга умид билан тикадир нигоҳ.
Қай дилда шу эзгу эътиқод яшар
Сенинг сийнанг бўлди қутлуг саждагоҳ.

4

Не жанглар кўрмади бу кекса бошинг,
Гувоҳ найза бўлган ҳар битта қамиш.
Ёғдирди устингдан балолар тошин
Темурдан калтак еб қочган Тўхтамиш.
Неча бор буздилар,
Ёқдилар сени,
Ва лекин оловлар сени тоблади.
Олам енголмаган Наполеонни

9

Сенинг мужикларинг роса боллади.
Бу юртга тиг олиб кирган ҳар баттол
Тигнинг зарбасидан қадди букилган.
Сенинг остоангда Гитлернинг қаттол
Ваҳший галалари тутдай тўкилган.
Эй сен, буюк шаҳар,
Музаффар пойтахт!
Шоҳи жаҳонларни тупроққа қординг.
Аммо менга ясаб шундай юксак тахт
Жаҳон шоҳи қилиб бошга кўтардинг.
Мен бу қуш қаноти етмас юксакдан
Тенгсиз жамолингга боқиб тўймайман.
Ким эдим, ким бўлдим дейман, ўйлайман.
Шаҳрим,
Бир ўғлингдек мен ҳам юракдан
Умрим Ҷарҳисобин сенга сўйлайман.

5

Сўлим Фарғонанинг мунис бағрида
Бор олти ариқдан сув ичган қишлоқ.
Унда
Чорак аср мендан нарида
Болалигим чопар тўзгитиб тупроқ.
У йироқлаб борар,
Мен ортидан жим
Хаёл дурбинида қараб қоламан.
Оҳ, болалик, дейман,
Аммо ўзим ким?
Отамнинг ёшига етган боламан.
У менинг ёшимда умрини яшаб,
Шараф китобига битиб номини,
Ўзи шундоқ севган ҳаётни ташлаб...

Йўқ, у боқий қилди ҳаёт шонини.
Мен қисқа кечмишим сарҳисоб этсам
Бир савол фикримда ҳамиша ёниқ:
Одам бўлолдимми дунёда мен ҳам
Отамнинг ўғлиман демоққа лойиқ?
Мен шундай яшашни қилардим орзу,
Ҳам шундай бўлмоқни эл учун фидо.
Қон бўлиб қалбимга сингган бу туйғу,
Меннинг маслагим шу
Азал ибтидо...

6

Ўтган кунларимни
Қилсам хаёлот,
Умрим китобини варақлаб кўрсам,
Барча шодликларин берибди ҳаёт,
Аямабди аммо озорини ҳам.
Ҳали етти ёшга тўлиб-тўлмасдан,
Онамдан ҳам қониб эшитмай эртак,
Отамнинг меҳрига тўйиб-тўймасдан
Ҳамма жудоликни кўрибди юрак...
Лекин тақдиримдан норизо бўлсам,
Ёлғиз ўсдим десам йўқ зарра ҳаққим.
Она бўлиб мени қучдию ўлкам,
Ота бўлиб бошим силади халқим.
Жигар бўлиб боқди неча мушфиқ кўз,
Неча дўст-ёр топдим, неча биродар.
Эсим таниб, менга
«Тоға» деган сўз
«Ота» деган сўзга бўлди баробар.
Унинг меҳри ила
Умр ирмоғим

Қуюлди каттакон ҳаёт наҳрига.
Қолди Олтиариқ —
Ота қишлоғим,
Она шаҳрим Тошкент олди бағрига.

7

Соғинч билмасайди
Болалик агар,
Уйчан қилмасайди пинҳона дардим,
Балки, кўп қатори мен ҳам бир ҳунар,
Бир фойдали касбнинг измин тутардим.
Мен юксак билардим олим хизматин,
Муҳандис бўлмоқни қилардим тилак.
Аммо ҳаёл берди менга қисматим,
Тақдир менга берди беором юрак.
Мунажжим бўлмоқни қилардим орзу,
Гоҳи кўк сайрида тонглар отарди.
Аммо юрагимда ўзга бир ғулу,
Ўзга бир ғалаён чўкиб ётарди.
Булоқ ер остида кезиб кўп замон,
Силқиб замин узра чиққандай бир кун,
Кўксимни тўлдириб ётган дард, туғён
Оқ қоғоз юзига тўкилди бутун.
Шунда унут бўлди барча изтироб,
Яна нурга тўлиб кўринди олам.
Маъюс юрагимни овутди китоб,
Кемтик ҳаётимни тўлдирди қалам.

8

Қалам!
Эҳтиромим, олқишим сенга,
Танҳо кечаларда эй танҳо улфат.

Олам юкин ортдим нозик белинга,
Йўлимиз олисдур,
Толиқма фақат.
Ҳеч кимга очмаган кўнглимни танҳо
Сенга очган эдим, сирдош, қадрдон.
Ёдингдами,
Бир қиз этганда шайдо
Ёзгандик ишқ хатин бирга икковлон.
Қалбим сўзларига жим қулоқ солиб
Сен тунлар қошимда шам бўлиб ёндинг.
Мен-ку сенга айтдим,
Сен ичга солиб
Куйиб кўмир бўлмиш риштаи жонинг.
Ҳамон сирдошимсан,
Не келса дилга,
Сенга айтмоқ учун қўлга олурман.
Ишончим бор,
Ҳатто сўнгги манзилга
Сени асо қилиб етиб борурман.
Рост қаддинг қаддимни қилгуси расо,
Чунки тўғрилигинг — кучинг, қаламим.
Адил йўлга бошла мени доимо,
Ўткир бўлсин ҳаргиз учинг, қаламим.

9

Шеърят — бу асли жунун камоли,
Майлига, ким уни нима демасин.
Ҳаёт уммонида ёзмиш шамоли
Бўронларга бурди умрим кемасин.
Мақсад соҳилига интилдим бетин,
Интилмоқ ёр бўлди гўдак ёшимдан.

Гоҳи елкасига кўтарди тўлқин,
Гоҳ эса муздек сув қуйди бошимдан.
Изланиш йўлининг сабоқлари мўл,
Ким қидирмас экан,
Бўлмас хатоси.
Янглишсам кўрсатди менга тўгри йўл
Қутлуғ эътиқодим қибланамоси.
Йўлининг азобидан эгилса қаддим,
Бетин заҳматлардан толиқса юрак,
Навой руҳидан мадад сўрадим,
Усмондек* Пушкиндан ўтиндим кўмак.
Йўлимни ёритди
Шу икки маёқ,
Дилимни ҳамиша тўлдирди нурга.
Қалб!
Сенга ишондим йўл бошидаёқ,
Ўзинг раҳнамо бўл бутун умрга.

10

Мени шеър богига етаклаган ким?
Бу чаман асрорин ким этди аён?
Оламдан мен фақат шодлик изладим,
Менга устоз бўлди Ҳамид Олимжон.
Юрагимга яна бир ҳамдам топдим
Есенин шеърига бўлгач ошино,
Гете очди менга сирлар китобин
Фауст билан бирга сайр этдим дунё.
Фузулий девонин кўлимга олдим,
У солди кўнглимга ғазал меҳрини...
Кўп заҳмат сўнгида

* Ўсмон Носир.

Англаб етолдим
Устоз Алишернинг буюк сеҳрини.
Уни танидим элимни билдим,
Маҳкамроқ тургандай бўлдим заминда.
Диёрим,
Сен билан ифтихор қилдим,
Барча шавқу оташ шу боис менда.
Шунинг-чун сўрсалар:
— Илк устозинг ким?
Сенга шеър асрорин ким этди ошкор?
Дейман:
— Қалам берди муқаддас юртим,
Ватан меҳри этди мени шеърга ёр.

11

Олам кенг,
Эллар кўп,
Юртлар бешумор.
Ҳар юрт ўз аҳлига гўзал ва ажиб.
Не бахт,
Қуёшистон таърифли диёр
Нурли пешонамга бўлибди насиб.
Мен илк бор дунёнинг харитасида
Олтин узук янглиғ ўлкамни кўрдим.
Заминнинг дўппидек бир палласида
Ҳилолий нусха гул —
Бу менинг юртим!
Диёрим тимсоли кекса Тиёншон,
Чўзиб икки дарё — икки қўлини,
Узатиб турипти Шарқу Ғарб томон
Дўстлик косасини — Орол қўлини.

Улкамнинг тасвири ўхшайди кўзга,
Не тонг, кенг оламга боққан кўзим ул.
Яна юртим учун не дейман ўзга,
Менинг ҳаётим ул, ризқу рўзим ул.
Ахир онага ҳам сидқ айлаб бажо
Уни атамаслар ой ёки қуёш.
Қошида тиз чўкиб,
Она, деб танҳо,
Индамай қўюрлар сийнасига бош.

12

Бёрнс шеърларида тирилди тоғлар,
Жамбул ўланлари тутди саҳрони.
Ҳар шоир ўз элин назмга боғлаб,
Юртига қаратди бутун дунёни.
Чингиз Олатовга бахш этди юрак,
Мирзо ғазалида кулди Бадахшон...
Мен юртимни ёзсам бўлмоғи керак
Осмон оқ қоғозу
Денгиз сиёҳдон.
У қуёшдай мунис, ҳаётбахш сийна,
Замину замири туганмас кондир.
Ернинг нася эмас, балки нақдина
Жаннати аталган Ўзбекистондир.
Бу ерда битмаган неъмат йўқ асло,
Жонфизо кўксида гуркираб ётар
Энг узоқ шимолнинг арчасидан то
Энг олис жанубнинг лимуси қадар.
Дарёлар,
водийлар,
денгизу
тоғлар...

Табиат кўркининг ҳаммасидан бор.
Бунда шеър бўлиб очилар лола,
Бунда эртак бўлиб етилар анор.

13

Қанча азиз бўлса,
Қанча мукаррам
Рязан соҳирига* жавдар бошоғи,
Шунчалар муқаддас бўлди менга ҳам
Тупроғимда ўсган пахта чаноғи.
Пахта...
У севгидек мавзудир ўлмас,
У илҳом чашмаси — мангу булоқдир.
Аммо у чаманнинг кўксига гулмас,
Ернинг кафтидаги оқ пўрсилдоқдир.
У жон риштасидан яралган самар,
Чаноққа жо бўлган ҳовуч тўла нур.
У манглай теридан етилган гавҳар,
У нури дийдадан бино бўлган дур.
Шу дур билан тўлди
Ўлкамнинг қўйни,
Жавоҳир конига айланди бу кун.
Она халқим!
Тарих елкангга қўйди
Миллион тонналарнинг заминдай юкин.
Улуғлайман
Токи танда жоним бор
Манглайдан офтоб ўпган ўлкани.
Сени улуғлайман,

---

* Сергей Есенин.

Азамат диёр!
Саҳоват маҳзани,
Қуёш маскани.

14

Муҳаббат қўёлгай қайси маъвога
Ўз юрти қадрини билмаган одам.
Шунча бўлармиди меҳрим дунёга,
Ўзбекистон, сени шунча севмасам?
Қалбим сенинг учун жўш урмаганда
Нурли кўрингайми эди бу жаҳон?
Она муҳаббатин билмаган банда
Содиқ бўлолгайми дўстга ҳеч қачон?
Байрон — ўз юртининг суюк ўғлони,
Ўз эли меҳри-ла туздию наво,
Юнон тупроғида узилди жони,
Бир халқ эрки учун жон қилди фидо.
Енисейда ўсган сибирлик йигит —
Унга ҳам ўз юрти эди кенг жаҳон.
Вақт келиб ўлимга турди бетма-бет,
Европага қилди кўксини қалқон,
Ёниқ шоир юрак Султон Жўранинг
Белорус ерида қолган қабри бор...
Киндик қонинг теккан ерми ватанинг,
Ё қалб қони томган заминми диёр?

15

Қўшиқ бор:
Нимадан бошланар ватан?
Маъносин излайман мен ҳам ўшанинг,

18

Балки бошланади у остонадан,
Дейдилар:
Ўз уйинг — ўлан тўшагинг.
Балки у шаҳардир,
Балки у қишлоқ,
Балки у туғилган, улғайган ўлканг.
Йўқ,
Бу тушунчанинг маъноси кенгроқ,
Бу сўзнинг мазмуни беқиёс улкан.
Ўзбекистон кезсам, —
Кўнглим Тошкентда,
Москвада соғиндим Ўзбекистоним.
Аммо чегарадан қадам босганда
Ватанимда қолди яримта жоним.
Бу ватан —
Бир ёғи чексиз уммондир,
Бир ёғида унинг музликлар, тоғлар,
Бир ёни шовиллаб ётган ўрмондир,
Бир ёнида ўрик гуллаган боғлар.
Замину замонда ягона бўлган
Бу рангин гулларнинг турфа чамани.
Бу — минг йиллар орзу, афсона бўлган
Эрк,
Тенглик,
Саодат,
Дўстлик Ватани.

16

Олам сафарини қилганлар билур:
Узоқ юртлар кезиб қайтар экансан,
Даҳрийлик ёдда йўқ —
Худога шукур,

Юртимга қайтдим, деб айтар экансан —
Поезд ўтаётиб Буюк Сарҳаддан
Дунёни тўлдириб таратади сас.
Шунда бир энтикиб олурсан нафас,
Мана шу лаҳзанинг маъноси — Ватан.
Поезддан тушасан.
Она қишлоғинг.
Ўз кўчангдан енгил ташлайсан қадам.
Сени чорлаб турар ёниқ чироғинг,
Уйинг,
                    бола-чақанг,
                                    дўсту ўртоғинг,
Сени чорлаётган мана шу — Ватан.
Йиллар ўтар...
Олис бир сайёрадан
Соғиниб тутармиз Она Ерга кўз.
Тонг уфқида ёнар танҳо бир юлдуз.
Биз унга термулиб айтамиз — Ватан.
У титрар бамисли киприкдаги ёш,
Ё интизор она ёқиб қўйган шам.
Ўшанда
Ер узра яшаган Одам
Бари бир-бирига бўлгай Ватандош.

17

Қардош дўстим!
Сен ҳам ўқирсан шеърим,
Тилингда таржима бўлса мабодо.
Ҳозирча тил топиб оламиз, шерик,
Биз учун бу ортиқ эмас муаммо.
Тасодиф учрашиб қолдик биз бугун
Юксак Останкино минорасида.

Кел, жиндай ичайлик
Жиддийлик учун
Ўтиргандай местком идорасида.
Билмайман, номинг ким,
Миллатинг надир.
Ҳозир бунинг нима зарурати бор?
Сен борсан, мен бормай,
Бор май ва сурур,
Шунча юксакдамиз,
Ўзга не даркор?
Ешларнинг тили бир дерлар ҳамиша,
Айниқса сафарда...
Бу гап-ку аён.
Агар билсанг, дўстим, мана бу шиша
Оламда тенги йўқ бурро таржимон.
Кел, қардошим,
Икков бўлиб ҳамнафас,
Мана шу қадаҳни ичайлик бу кун.
Нотиқлар сўйлаган «ҳамдўстлик» эмас,
Бизнинг шу девона ошналик учун.

18

Балки полкдош бўлган оталаримиз,
Балки бир окопда бирга ётишган.
Биллур қадаҳларда шароб ичсак биз,
Улар флягадан спирт отишган.
Тилаклар айтганда, балки бир нафас
Бизнинг бу онларни қилишган хаёл.
Бу ерда ўлтирган, ўйла, биз эмас,
Ўша бир вақт полкдош бўлган икки чол.

21

Бу уларнинг кўзи,
Улар қилган ҳис,
Бу улар кўксида ёнган эҳтирос.
Биз фақат уларнинг тирик руҳимиз —
Биз улар умрининг давоми холос.
Дўстим,
Шу юксакдан атрофга бир боқ,
Нақадар поёнсиз бу мунис бағир.
Уфқлар ортида кенгликлар йироқ...
Буларнинг ҳаммаси бизники ахир.
Бари бизга мерос,
Биз бунда эга.
Қанчалар улугвор, қанчалар азим.
Улуғ

Биродарлик

Салтанатига

Кел, дўстим,
Бир марта қилайлик таъзим.

19

Юлдузлар дарёси —
Чайқалар само,
Ярим ой тиккада балқиб турибди.
У чексиз фалакда муаллақ, танҳо,
Олам юрагидек қалқиб турибди.
Минг йиллар аввал ҳам шундай эди ой,
Шундай шарқдан чиқиб
Фарбга ботарди.
Саъдийни лол этган эди бу чирой,
Искандар ҳам балки унга боқарди.
Бу кун ҳам у ўша,

Фақат бу замон
Фазо кемалари қатнаб турибди.
Лекин шу чоқ Ерда
Бир гуруҳ инсон
Қамиш кийиб, ўқ-ёй осиб юрибди.
Биз эсак гоҳ қўйиб олам ишларин
Фазодан тирик жон излаймиз, ажаб.
Ер узра замоннинг тебранишлари
Чексизлик олдида нима деган гап?
Қўй бу хаёлларни!
Кел, майдан олдик.
Балки томчисида унинг минг дунё.
Биз икки заррамиз —
Учрашиб қолдик
Буюк ва Бесарҳад Мангулик аро.

20

Нур қўйнида ёнар фалак ҳам, ер ҳам,
Ҳилол кўкдан пастга оҳиста сўзлар.
Уйлайман
Ҳозир мен дарчани очсам
Қапалакдай учиб кирар юлдузлар.
Ҳамон билолмайман
Ўнгми бу, рўё?
Парвоз этмоқдаман гўё фазода.
Дўстим, қўлингни бер,
Ўзингмисан, ё —
Кўрганим малакми арши аълода.
Юлдузлар базмига тополмай қиёс
Турибман бу нурлар кошонасида.
Бу ердан самовот бир қадам холос
Масканим фалакнинг остонасида.

23

Юр, дўстим.
Бирга сайр этайлик, ўша —
Сомон юлдузлари бўлсин поёндоз.
Бизни юксакларга йўллаган гўша
Йироқлардан боқсин хушнуд сарфароз.
Уфқ манглайига дурдай қадалган
Ўша юлдузимиз ярқироқ бўлсин.
Унинг

коммунизм

дея аталган

Нурли келажаги яқинроқ бўлсин.

НИДО

Бағишлов

Хайқираман,
Тоғлар бағридан
Гумбурлаган садо келади,
Она-Ернинг оташ қаъридан
«Үғлим!» деган нидо келади.
«Үғлим!»
Вужудимни чулғар аланга,
Бўғзимга тиқилар ҳаяжон.
— Мана мен, ўғлингиз.
Дардли оламга
Сиздан танҳо ёдгор,
Сўйланг, отажон!
Сўйланг, бир дақиқа қулоқ солайин.
Овозингиз тинглаб тўёлмаганман.
Бир марта йўқотиб тополмаганман,
Хаёлимда тиклаб олайин.
Отажон!
Мен ахир қутлуғ бу сўзни
Ингирма йил олмадим тилга,
Ингирма йил сақладим тилда.
Армонли ўғлингиз тинглайди сизни,
Сўйланг, эшитаман..
Вужудим тилка,
Юрагимни ёқар ўтли изтироб,

Аммо кўзларимда бир томчи ёш йўқ.
Бағрим ўйиб,
Бу кун менга бермоқда азоб
Сизнинг кўксингизни тешган қора ўқ.
Силқиб оқаётир
Кўкрагимдан қон.
Қалбим ўртанмоқда, сўнгсиз армоним...
Юрак қоним билан битган дostonим
Сизга бағишладим,
Отажон!

Хаёлнинг туманли пардаси аро
Йиллар кўз олдимда чарх ураётир,
Қишлоқ кўчасидан занжидай қаро
Олов болалигим югураётир.
Дунё қайғусига бўлмаган ошно,
Қаҳ-қаҳ ураётир,
Барқ ураётир.
Билмас, боши узра булутли само
Чақмоқ чақаётир,
Гулдураётир.
Билмас, яраланган бу мажруҳ дунё
Қасос сўраётир,
Бонг ураётир...

Қадамлар,
Қадамлар,
Оғир қадамлар...
Этиklar зарбидан титрайди тупроқ.
Қаерга кетмоқда шунча одамлар?
Нахотки йўллари шунчалар йироқ!
— Ана, кўряпсанми?
Менинг дадамлар!
Дада!!!

Овозим ҳеч чиқмайди бироқ,
Югураман — ортга кетар қадамлар.
Йиғлайман — кўзимга келмайди намлар.
Мурғак вужудимда фақат зўр титроқ!
Бўғзимда аламлар,
Аччиқ аламлар,
Йўлнинг ўртасида турибман.
Шу чоқ —
Поезд қичқиради
Тўхтанг, одамлар!
Қайга кетмоқдасиз?
Қани дадамлар?!
Тепамда ёнади зангори чироқ...
Чўчиб уйғонаман,
Онам қошимда.
Меҳрибон қўллари
Оташ бошимда:
— Нега йиғлаяпсан,
Ёлғизим, қўзим?
Тун узоқ, ухлай қол,
Қўзларингни юм.
Ором ол, мен сенга
Аллалар айтай.
Тонгда пешонангдан
Улиб уйғотай.
Ана, деразангга
Қўнибди ҳиллол.
Бошингга эгилиб
Сўрмоқчи савол,
Сенинг кипригингга
Сочмоқ бўлиб зар,
Ҳиллол теграсида
Уйнар юлдузлар.
Мен сенинг бахтингман

Дегандай гўё
Имлаб чорламоқда
Ёқут сурайё,
Сеникидир булар,
Сеники бари.
Сеники осмоннинг
Зар қандиллари.
Сомончининг йўли
Сенинг йўлларинг,
Узатсанг Зуҳрога
Етар қўлларинг,
Улғай, болажоним,
Улғайгин тезроқ,
Сенинг йўлларингга
Юлдузлар муштоқ.
Хозирча ором ол,
Ёлғизим, қўзим.
Тун узоқ, ухлай қол,
Кўзларингни юм.
Олис соҳилларда
Уфқдан нари
Ўлим сочмоқдадир
Ёв қузғунлари.
Ўлим сочмоқдадир
Элга беаёв,
Шаҳар, қишлоқларни
Ютмоқда олов.
Уша олис юртда
Қон кечиб ҳозир
Отабг ҳаёт учун
Жанг қилаётир.
Элларнинг эрк деган
Соф тилаги деб,
Жаҳоннинг нурафшон

Келажаги деб,
Офат солмасин деб
Оламга қотил,
Отанг узоқ юрtda
Жанг қилаётир.
Сен учун, мен учун,
Ўз учун эмас,
Фақат ўзбек ва ё
Рус учун эмас,
Бутун Ер — ундаги
Бор авлод учун,
Дунёда энг қутлуғ
Эътиқод учун
Узоқ ўлкаларда
Қон кечиб ҳозир
Отанг ҳаёг учун
Жанг қилаётир.
Сен ухла, ёлғизим.
Сен ухла, қўзим,
Бир нафас ором ол,
Кўзларингни юм.

Бу кунлар албатта
Ўтиб кетади.
Башар жароҳати
Битиб кетади.
Она ер қайтадан
Яшарар бир кун.
Олам нур қўйнида
Яшнар лолагун.
Жангу жадалларга
Келур интиҳо,
Бизнинг дунё бўлур
Урушсиз дунё.

Бу дунёлардан қолур
Фақат хотира.
Аммо халқ жафони
Унутмас сира.
Бу кунлар кетару
Ғам, доғи қолур.
Юракларга солган
Фироғи қолур.
Авлод авлодларга
Замон замонга
Абадий, абадий
Сабоғи қолур.
Сен ҳам унутмассан
Юрагим, қўзим.
Ҳозирча тинч ухла,
Кўзларингни юм.

Вақт келар, улғайиб,
Одам бўларсан.
Илм олиб соҳиби
Олам бўларсан.
Сен бизлар кўрганни
Кўрмагайсан ҳеч,
Ғурбат йўлларидан
Юрмагайсан ҳеч.
Олам тўла қуёш,
Қалбинг тўла нур.
Ойдин бир замонда
Яшайсан масрур.
Бизлар ҳам ўтамиз
Вақт келиб бир кун.
Сизларга қолади
Муқаддас замин.
Сиз уни авайлаб

Қафтда тутасиз.
Шараф йўлларидан
Олиб ўтасиз.
Оташ алангага
Тутмайсиз уни,
Даҳшат уммонига
Отмайсиз уни.
Замин теграсига
Олтин камалак
Урайди етти хил
Нурдан чамбарак.
Сиз унинг бағрини
Пора қилмайсиз
Оталар хокини
Сақлаб муборак.
Сен шундай давронда
Яшайсан, кўзим.
Ҳозирча ором ол,
Кўзларингни юм...

Бошимизда оташин фалак,
Пойимизда оташин тупроқ,
Қўлимизда ёғоч камалак,
Остимизда ёғоч арғумоқ,
Оппоқ чангдир эгну бошимиз,
Оппоқ чангдир кўзу қошимиз.
Кўру кармиз,
Бешдан олтига
Эндигина ўтган ёшимиз,
Кўча-кўйда кўтариб сурон
Югурамыз саҳардан то кеч,
Олам узра кезар зўр бўрон,
Биз бу ҳақда ўйламаймиз ҳеч.
«Уруш-уруш» ўйин бўлса бас,

Титратамиз кўку заминни.
Ким ўйлабди дейсиз у нафас
Бу урушнинг ротакамини.
Бурчаклардан бир-биримизни
Еғоч милтиқ билан отамиз,
Биз билмаймиз:
Қай биримизнинг
Ўққа учди бу вақт отамиз,
Кўксимизни ушлаганча жим
Йиқиламиз,
Улган бўламиз,
Биз дунёда ротакам ўлим
Борлигини қайдан биламиз?!
Даҳшат солиб кезаркан у дам
Узоқларда жанг гулдуриси,
Бизнинг қишлоқ кўчасида ҳам
Янграр эди
Акси садоси.

* * *

Қуёш ботар,
Оқшом чўқар кўча-кўйга,
Тарқаламиз уй-уйгаю, тепа тўйга,
Тун бошланар.
Менга чарчоқ билинмайди,
Кипригимга уйқу сира илинмайди.
Мурғак фикрим етаклайди хаёлларга,
Онам қўйнин тўлдираман саволларга.
«Айтинг, ая, менинг дадам қаҳрамонми?
Тоғларни ҳам қулатувчи паҳлавонми?
Тўппончаси борми унинг чўнтагида?
Орденлари жуда кўпми кўкрагида?
Менинг дадам самолётда учадими?»

Осмонлардан парашютда тушадими?
Уткир пўлат қиличини қўлга олиб,
Душманларнинг юрагига қўрқув солиб,
Катта жангга кирадими ёлғиз ўзи?
Шапкасида ёнадими беш юлдузи?
Айтинг, дадам мени яхши кўрадими?
Келганида тойча олиб берадими?
Кўчаларда тойчоғимни етаклатиб,
Қўлларимдан ушлаб олиб юрадими?
Уша кунлар тезроққина бўла қолсин,
Айтинг, дадам ҳаялламай кела қолсин».

44 йил

Сентябрь тонгги отди.

Мени чексиз қувонч билан бахт уйғотди.

Кўк жилдимда алифбе ва бир бурда нон,

Биринчи бор қадам қўйдим мактаб томон.

Уйинлардан анча эрта тўйган эдим,

Китобларга барвақт ҳавас қўйган эдим.

Ёд билардим алифбенинг ҳарфларини,

Ўқир эдим информбюро хабарини.

Жуман «почта» дадамдан хат келтирган кун

Катта байрам бўлар эди менинг учун.

Ўқир эдим юз ҳижжалаб, юз тутилиб,

Такрорлардим йиртилгунча хат титилиб.

Яйрар эдим маъносини уқарканман,

Дадам хатин ўқиб савод чиқарганман.

Бу кун яна хат олганмиз,

Ажойиб хат,

Госпиталдан чиққан эмиш соғ-саломат,

Бошидаги жароҳати битган эмиш.

Ҳатто ўрни билинмасдан кетган эмиш.

Берлин томон тушар энди йўлим дебди.

Хат сўнггида, яхши ўқи, ўғлим, дебди.

Шу кун тунда уч чизиқли дафтаримга,
Оро бериб катта-катта ҳарфларимга,
Хира чироқ ёруғида кўз ишқалаб —
Дадамга хат ёзмоқ учун сурдим қалам.

«Дадажон!

Мен сизни жуда соғиндим.
Соғиндим иккала кўзим билан тенг.
Келиб қолармишсиз эртами-индин,
Аям шундай деди,
Ростми шу, айтинг?!
Дада,
У кун сизни тушимда кўрдим.
Оқ отда келдингиз,
Сўрадингиз сув.
Мен буни аямга гапириб бердим.
Даданг келади, деб айтди,
Ростми, шу?..
Рустамнинг акаси урушдан қайтди,
Қўлтиқтаёғи бор,
Бир оёғи йўқ,
Рустам айтиб берди:
Атака пайти
Тиззасидан олиб кетган эмиш ўқ...
Хол ака қайтганди уйга тўсатдан,
Уғли, дадажон, деб чопиб келибди.
Ота қучай деса қўли йўқ экан,
Тик турган жойида йиғлайверибди.
Дарсга келмай қолди
Тунов кун Талъат,
Муаллим уришса тураверди жим.
Дадасидан келган экан қора хат.
Ҳаммамиз йиғладик
Ҳатто муаллим...

Дадажон!
Сизга ўқ тегмасин ҳечам,
Мен учун ҳам тезроқ қайтинг саломат,
Бувим айтган,
Агар мен тилак қилсам
Тилагим бўлармиш доим ижобат.
Рост айтаман,
Сизни жуда соғиндим,
Соғиндим иккала кўзим билан тенг,
Келиб қоласизми, эртами-индин?
Кутаман,
Дадажон,
албатта келинг».

Ҳижрон кечалари гоятда узун,
Айрилиқ йўллари олис ниҳоят.
Кўчага чиқаман юз бора ҳар кун,
Кўзларим нигорон,
Келармикан хат?
Тонгда турганда ҳам,
Кун ботганда ҳам,
Ҳатто кечалари қилолмай тоқат,
Эшикка қарайман,
чекаман алам.

Интизор бўламан,
Келармикан хат?
Мен қайдан билибман,
Йўл босар экан
Менинг мурғак хатим бекатма-бекат,
У ёқдан,
Худди у борар манзилдан
Йўлга чиққан эди машъум қора хат.
Қош, кўзларинг отангга ўхшар
Дейишади, билганлар доим.

Сўнг хўрсиниб қўшиб қўйишар:
Ухшамасин умринг илойим.
Отам тутган машъални ушлаб,
Уша йўлдан бораман мен ҳам.
Майли эди
Отамдек яшаб,
То сўнгги дам

унга ўхшасам.

Боболарнинг ҳикмати
Ҳаётга ёруғ йўлдир.
Отанг боласи бўлма
Одам боласи бўл, дер.
Бу сўзни илк бор менга
Ургатган отам эди.
Мен отам фарзандиман,
У эса одам эди.
Қирқ биринчи йилларнинг
Даҳшати кўз олдимда,
Гўдак эдим, отамни
Қузатганим ёдимда.
У кўплар бахти учун
Қирар экан зўр жангга,
Онам бошимни силаб,
Ухша, деган отангга.
Менинг мардлик мактабим
Коммунист отам эди,
Мен отам фарзандиман,
У эса одам эди.
Мен отам босиб ўтган
Қонли йўлни ўтмасман.
Аmmo шонли ҳаётин
Бир умр унутмасман.
Она-Ватан кўксига
Қалқон бўлган отамнинг,

Қўллар бахти йўлида
Қурбон бўлган отамнинг —
Азиз номин қалбимда
Виждонимдек сақладим.
Унинг ўлмас руҳини
Шод этмоқдир мақсадим.
Умримни фидо этай
У жон берган Ватанга.
Эл мендан рози бўлсин
Ухшабсан, деб отангга.

* * *

Қузғуннинг қанотидай
Қаро эди ўша тун.
На милт этган юлдуз бор,
На йилт этган бир учқун.
Кеч куз эди,
Тунд кеча,
Ер, кўк мунгли, борлиқ ғаш,
Қор эзғилаб ёғарди
Ёмғир билан аралаш.
Сукунат.
Жанг тин олар,
Фақат гоҳи гоҳида
Мушак учиб сўнади
Душман қароргоҳида.
Ярим тун зулматида
Тепаликни қоралаб
Тўрт соя эмакларди
Чакалакзор оралаб.
Ҳар замон тўхтаб-тўхтаб
Ҳордиқ олишар эди,
Жим қолиб сукунатга
Қулоқ солишар эди.

Мана улар ўрмоннинг
Чеккасидан ўтдилар
Ва ниҳоят дарёнинг
Соҳилига етдилар,
Тўхтадилар, бир нафас
Кўз тикдилар йироққа.
Атроф жим,
Фақат дарё
Уриларди қирғоққа.
Сирли тун, бутун борлиқ
Сеҳрланган сингари.
Шундай кеча тўртовлон
Йўл олмишлар қай сари?
Қай манзилга шошишар
Шу совуқда, шу намда?
Гўё қор бор,
Ёмғир бор,
Тун бор фақат оламда...
Автоматлар бош узра
Қўтарилди тугсимон.
Бирин-кетин дарёдан
Сузиб кетди тўртовлон.
Жим, шарпасиз сузишар,
Яқин қолди қирғоққа,
Ёт, нотаниш товушлар
Эшитилар қулоққа.
Мана соҳил — тик қирғоқ,
Атроф яланг,
Нарида
Икки душман соқчиси
Кўринар тун бағрида.
Бир-бировга тикилди
Бир сўз демай тўрт жуфт кўз.
Шу қарашнинг ўзида

Айтилганди барча сўз.
Тек қотдилар.
Командир
Имо қилди пиҳоят,
Тун бағрига эмаклаб
Кириб кетди тўрт соя.

Ногаҳон ўқ отилди,
Ут чақнади кетма-кет.
Душман сизди,
Разведка
Жангга кирди бетма-бет.
Граната портлади,
Тилга кирди автомат.
Бир ёнда бутун бир полк,
Бир ёнда тўртта солдат.
Икки ёндан ўқ ёғар,
Олов ёғар бешафқат,
Бир томонда таҳлика,
Бир томонда жасорат,
Уртада текис кенглик,
Ўртада қуюқ зулмат.
Бир томонда ёвузлик,
Бир томонда адолат.
Қанча давом этди жанг
Билар фақат қаро тун,
Билар фақат тепалик,
Аммо булар лол ва гунг.

Тонгга яқин қор тинди,
Аста ёришди осмон
Тепаликка илк нурин
Сочди хуршиди жаҳон.
Бунда ерни қучганча

Тошларга қўйиб бошин,
Тўрт ўғлон тинч ухларди
Қўкрагида қўргошин.
Тунги оғир жангдан сўнг
Гўё тин олар бари.
Она бағрида ётган
Маъсум гўдак сингари.
Шу тонг сабо йиғлади
Чидолмай бу фироққа.
Шу тонг дарё йиғлади
Бошин уриб қиргоққа.
Оқ, момик булутларнинг
Бағри чок-чок сўкилди.
Шу тонг офтоб нурлари
Қўз ёш бўлиб тўкилди.
Урмонлар шовиллаган
Олис юртда ҳали ҳам
Номсиз тепалик узра
Ухлаб ётибди отам.

* * *

Ерни тепма,
Аста бос қадам,
Етар унинг чеккан озори.
Биз турган Ер,
Биз кезган олам
Улкан
коммунистлар мозори.
Тенгдошим,
Асрдош биродар!
Кел, бир он жим ўйга чўмайлик.
Бу ерда
ётибди
фидолар.

Кел, уни
гулларга
кўмайлик.

Бу ерда
бахт бўлсин,
нур бўлсин,

Бўлмасин,
қора тун
зулмати.

Бу ерда
юраклар
ҳур бўлсин,

Қайтмасин,
у кунлар
даҳшати.

Тенгдошим,
асрдош биродар!
Уйғоқ бўл,
ҳушёр боқ
оламга.

Бу ерни
қучмасин
аланга,

Қабрида
тинч ётсин
фидолар.

Эшит,
инграяпти
Она-Ер
Қўлтиқтаёқларнинг
заҳмидан,

Бу тупроқ
юраги
порадир

Атом зонтларининг
ваҳмидан.

Эшит,
чорлаяпти
Она-Ер,
Кўксида
оловли
оҳ-фарёд.

Асрдош биродар,
қўлни бер,
Кел, Ерга
қилайлик
қасамёд:

Бўлурмиз
гал келса
ҳар биримизга

Тинчлик жанггоҳининг
фидоси.

Бу сенга,
бу менга,
бу бизга

Йигирманчи аср нидоси.

Ироқларда қолди
Уқубатли йиллар
Ер остида ётар топганлар завол.
Қолганлар умрнинг
Сарҳисобин қилар,
Соч оқига боқиб сурарлар хаёл.
Йиллар ўтди-кетди
Довулини қоқиб,
Тупроққа берилди не-не азиз жон.
Бизлар хаёлларнинг
Тўлқинида оқиб,

У куйлар ҳақида ўқиймиэ дoston.
Аmmo ўлганларга
Шеър, дostonдан не наф,
Не фойда йиғлашдан қалб дардин айтиб.
Минг йил шон ўқисак,
Минг йил десак шараф,
Кетганлар дунёга келмайди қайтиб.
— Нега эгилмасин
Одам кетса одам
Устунга зўр келар қуласа устун.
Бу ташвишли дунё,
Сермашаққат олам
Бизнинг елкамизда қолди-ку, дўстим!
Уни бўронлардан,
Қуёшли йўллардан
Нурли истиқболга олиб ўтамиз.
Биз уни олганмиз
Табаррук қўллардан,
Табаррук қўлларга элтиб тутамиз.
Авлодлар учун ҳам
Қутлуғ бўлар албат
Ер узра тўкилган кўз ёш, қон ва тер.
Бепоен кенгликда
Чарх уради абад
Улкан юрак шаклидаги Ер.

Бизлар ҳаво эдик,
Бир гиёҳ эдик.
Томчи шабнам эдик,
Ва қатра зиё
Боболар бизни деб,
Шу ҳаётни деб,
Машъал кўтарганда
Зулматлар аро.

Биз ҳали ёш эдик
Биз гўдак эдик,
Бир парча эт эдик,
Мурғаккина жон
Оталар бизни деб,
Шу ҳаётни деб,
Бегона элларда
Бўлганда қурбон.
Унутмам!
Унутмам!
Унутмам сира
Муборак номларин
Шеъримда айтиб.
Уларнинг табаррук
Хотирасига,
Дўстим, оёққа тур,
Ўлтирма қайтиб!
Қайтиб ўлтирма ҳеч
Қутлуғ байроқни
Муқаддас манзилга
Элмагунингча!
Қайтиб ўлтирма ҳеч
Она тупроқни
Бу дунё жаннати
Элмагунингча!
Коммунизм деган
Қутлуғ тушунча
Дунёда барқарор
Бўлмагунча то,
Оталар руҳини
Шод этмагунча,
Қайтиб ўлтирмоққа
Ҳақнинг йўқ асло!

1964

БУЮК ҲАЁТ ТОНГИ

В. И. Лениннинг ёшлиги ҳақида дoston

Мени укпар қанотида
Олиб учар ўйларим.
Буюк Инсон ҳаётидан
Мен бир дoston ўйладим.
Қаршимда бу тоғдек юксак
Мақсад турар улуғвор.
Қанча билим, санъат керак,
Менда на бу, на у бор.
Куч синамай шеърингда,
Бирор дoston битмасдан,
Дурустроқ шеър ёзиб ҳатто
Элга манзур этмасдан,
Бу чамандан узмай бир гул,
Қамол топмасдан ҳали,
Қандай журъат этди кўнгил
Бу ишга қўл ургали?
Ҳали шеърим парвози паст,
Темирқанот куйларим.
Дилда фақат эзгу ҳавас,
Фақат ширин ўйларим.
Илҳом берган ёш Ильичга
Муҳаббатим зўр, холос.
У бошлаган буюк ишга
Садеқатим зўр, холос.

Достон ўйи бир чўғ бўлиб
Тушди мурғак кўнглимга.
Ёз деди-ю, шавққа тўлиб,
Қалам тутдим қўлимга.

СИМБИРСҚДА БАҲОР

Кўклам келди, зумрад кўклам,
Симбирск шаҳрига.
Ёйди яшил барқут гилам
Она-Ернинг бағрига
Урмон тўлди қуш сасига,
Куйлаб оқди ирмоқлар.
Байрам қилиб чаккасига
Чечак тақди қирғоқлар.
Гул боғларга еллар кўклам
Нафасини уфурди.
Ердан қору мовий кўкдан
Булутларни супурди.
Шўх жилғалар Волга ёққа
Чулдурашиб чопдилар.
Она очган кенг қучоққа
Пилдирашиб чопдилар.
Нурга бағрин очиб турар
Қулоч ёйиб ҳар гўша...
Сув лабида ўйнаб юрар
Петя билан Алёша.
Севинчларнинг чеки йўқдир,
Олам кўзга беғубор.
Улар учун дунёда бир
Баҳор бору шодлик бор.
Ёш дилларнинг ташвиши йўқ,
Дунё билан иши йўқ.

Эҳ, бола-да, бепарво, шўх,
Қўй дейдиган киши йўқ.
Ахир дарё тошқин, шу чоқ
Сув лабида ўйнарми?
Нечун қўймоқ сувга оёқ,
Йиқилишин ўйларми?
Серафим чол соғ-саломат
Чиқди қишдан, азобдан,
Жилмаяр шод, кўп аломат,
Баҳра олар офтобдан.
Нафас олар Фомич тўйиб,
Тўлса ҳамки кўз ёшга —
Манглайига қўлин қўйиб
Ҳадеб қарар қуёшга.
Баҳор келди рус шаҳрига,
Ҳамма ёққа тўлди нур.
Баҳор келди, тун бағрида
Ярқ этгандай бўлди нур.
Оч-тўқликни, бор-йўқликни
Унутгандай олам шод.
О, қуёшни, ёруғликни
Қанча севар одамзод!

Қани шундай баҳор бўлса,
Олам узра ёйса гул.
Қани шундай баҳор бўлса,
Кетмас бўлиб келса ул.
Борлиқ олам одамзодга
Доим бўлса беғубор,
Қани бўлса ҳаёт ўзи,
Турмуш ўзи бир баҳор!
Меҳнат севган одамни у
Хор-зор этиб қўймаса,
Бу ҳаётда инсон мангу —

Яшасаю, түймаса!
Одам учун бўлса йилнинг
Барча фасли тенг азиз!
Шуни ўйлаб,
Қирғоқ бўйлаб
Келар бир ёш гимназист.
Кўклам кўрки, жамолига
Боқиб ўтиб боради.
Тонгнинг майин шамолига
Кўкрак тутиб боради.
Ўйчан кўзлар ичра гўё
Чўкмиш тиниқ осмон...
Ўйлар, ўйлар... — Тошқин дарё!
Баҳор — шодлик... нур... инсон...
Теграсида еллар шодон
Ўпар экан сочини,
Билганмикан, шу ёш ўғлон
Эртанинг сор лочини.
Билганмикан, порлаб турар
Бир учқун шу тилакда.
Замонининг қалби урар
Шу кичкина юракда.
Деганмикин, унга шу дам:
«Тарих юки елкангда.
Сен туфайли мангу кўклам
Бошланади ўлкангда.
Қалбингдаги ширин ният
Машъал бўлур бегумон.
Улғай тезроқ, инсоният —
Кўзи сенда, эй ўғлон.
Улғай, ҳаёт йўлингдадир
Порлоқ тарих наҳори.
Улғай, сенинг йўлингдадир
Башарият баҳори!..»

Кўклам келди рус шаҳрига
Тўлиб оқди ирмоқлар.
Байрам қилиб чаккасига
Чечак тақди қирғоқлар.
Уфқларга оташ қалаб,
Тонг отади соф, нафис.
Уйга чўмиб сув ёқалаб
Келар бир ёш гимназист.

У тўхтади...

— Ким бор! Ёрдам!..
Овоз келди йироқдан.
Бир ёш бола дод деб шу дам
Чақиради қирғоқдан..
Ҳаяжонда юрак урар,
Фалокатда гўдак жон.
Тўлқинларга кўкрак урар
Ҳайиқмасдан мард ўғлон.
Асов тўлқин қурбонини
Олиб кетмоқ бўлади.
Ўғлон унинг ёш жонини
Халос этмоқ бўлади.
Курашади икки тўлқин,
Бир-биридан зўр келар.
Бири тортар,
    йиқар, юлқир,
Бири олға интилар.
Курашади икки тўлқин,
Бири енгар бегумон.
Бири муздир,
    бири ёлқин,
Бири ўлим,
    бири жон.

Свияга¹, Свияга.

Тентак,

тошқин,

шўх

дарё!

Свияга, Свияга,

Сендек

шошқин

йўқ

асло!

Бешик-бешик тўлқининг бор.

Сувинг чопқир, тез, бироқ —

Сенга кўкрак урган шунқор

Сендан кўра жушқинроқ.

Билсанг у ҳам тошқин дарё,

Аммо сендан баҳодир.

Сени баҳор қилур пайдо,

Унинг ўзи баҳордир.

Сен ер жони,

У эл шони,

Ҳаёт бергай у сенга.

Айт, ўзингдан зўр дарёни

Қандай олдинг бағрингга?!
Қанча юрак,

мардлик керак

Тошқин сувга кирмоққа...

Қўлларида беҳуш гўдак,

Ўғлон чиқди қирғоққа.

Қўлдан уни олди кимдир,

Пўстин тутди бир одам.

Бир нафасда қаердандир

Пайдо бўлди она ҳам.

---

¹ Симбирскда оқадиган дарё.

Фарёд билан фарзандига
Ташланди у бечора.
О, не бўлди дилбандига
Уртанади, дил пора...

Кўз очади Петя аста,
Кела бошлар ўзига.
Ёришади шу нафасда
Дунё она кўзига.
У сўрайди гул-гул ёниб
Халоскори ким дея.
— Бир гимназист...
— Ҳа, Ульянов.
— Узимизнинг Володя.
Она босар яна маҳкам
Дилбандини бағрига.
Кўклам келди, зумрад кўклам
Симбирск шаҳрига.

ВОЛГА БУЙЛАРИДА

Тоғдан ирмоқ бўлиб оққан
Қор сувлари соф бўлур.
Еш кўнгилнинг тўлиб оққан
Орзулари соф бўлур.
Ирмоқ дастлаб гул мавсуми —
Наҳоридан бошланар.
Орзулар ҳам инсон умри
Баҳоридан бошланар.
Ирмоқ тоза,
Орзу тиниқ,
Иккиси ҳам ўйноқдир.
Фарқи: фақат бири совуқ,

Бири эса қайноқдир.
Ирмоқ сув-ку, дилда орзу —
Ёниб турган аланга.
Ирмоқ пастга интилару,
Орзу доим баландга...

Хушнуд ўтар, соф, беғубор
Володянинг кунлари.
Ёш кўнглида на қайғу бор,
На бу ҳаёт мунглари.
У дунёдан севинч излар,
Кўзларига оқар нур.
Ҳали қалбда мурғак ҳислар,
Ҳали содда тасаввур.
Юрагида баҳорларнинг
Илиқлиги мужассам.
Тилагида наҳорларнинг
Тивиклиги мужассам.
Кўнгил симоб қатрасидай
Беғубору

мусаффо.

Ҳам ул симоб қатрасидай
Тениб-тинчимас асло.
Володянинг жони ўйин,
Кўнним билмас бир нафас.
Кўчаларда у кун бўйи
Тўп қувишдан чарчамас.
Қоньки учган болаларнинг
Кўтарилса чуввоси,
Энг жарангдор овоз, билинг,
Володянинг овози.
Кунлар ўтар шоду хуррам,
Тунлар ширин туш кўрар...
Ёш Володя ҳаммадан ҳам

Музикани хуш кўрар.
Опасига Бетховенни
Чалиб бер деб қўймайди.
У шахматда ҳар ўйинни
Жонни бериб ўйнайди.
Ўйга чўмиб хонасида
Ўлтиришни севар у.
Чаманлардан онасига
Гул теришни севар у.
Гоҳ қушларнинг куйларига
Қулоқ солиб ўлтирар.
Гоҳи дарё бўйларида
Қармоқ солиб ўлтирар.
Бир нуқтага тикиб нигоҳ,
Чўмар гоҳо хаёлга.
У балиқчи отани гоҳ
Кўмар минг хил саволга:
«Айтинг, ҳеч ким шу дарёдан
Кечиб ўта оларми?
Кўкка нарвон қўйиб одам
Ойни тутта оларми?
Айтинг, ота, нега энди
Кундуз оқу, тун қора.
Юлдузчалар нима дейди
Сўзлашганда ўзаро?
Айтиб беринг, нега баҳор
Сувга кўмар дарёни,
Уфқлардан ортда не бор,
Қайда дунё поёни?»
Савол бериб ҳаёт ўқир,
Кезиб юрар у жаҳон.
Дунёнинг-ку чеки йўқдир,
Саволга ҳам йўқ поён...
Ёш идроки ёзар қанот,

Онги ёришиб борар,
Йиллар оша буюк ҳаёт
Тонгги ёришиб борар.

* * *

Ота ўйчан,
Ота маъюс,
Кўзларида титрар нам.
Трубкини сўради-ю
Хўрсинади дам-бадам.
Хира кўзлар боқар жонсиз
Сокин юзган кемага.
— Ота, нечук паришонсиз,
Уф тортасиз нимага?
Ўйларингиз
Ошиб денгиз
Узоқларга учдими?
Ёки ўтмиш, ёшлигингиз
Ёдингизга тушдими?
— О, жон ўғлим,
О, жон болам,
Сўра, майли ҳар нима.
Ўтмишимни эсга солма,
Мажруҳ кўнглим тирнама.
Ҳаётимни ёзса бир-бир
Достон бўлгай минг вароқ.
У Волгадан узунроқдир,
У Волгадан ғамлироқ.
О, бу янглиғ достонларга
Қани бўлса ниҳоя...
Майли, эшит, сўзлаб берай
Кечмишимдан ҳикоя.

БАЛИҚЧИ ЧОЛ ҲИКОЯСИ

«Узоқларда,
Ҳов у зангор
Уфқлардан нарида
Оч, қашшоқ, зор
Бир қишлоқ бор,
Қалбим қолган бағрида.
О, Володя, бир вақт мен ҳам
Сен сингари ёш эдим.
Олов эдим,
Шўху беғам,
Бебошларга бош эдим.
Мен дунёда бор нарсага
Қувонч билан боқардим.
Мен ҳар кимга,
Ҳар нарсага
Ишонч билан боқардим.
Дилга алам ёр бўлмасдан
Қалб кўкларга тенг бўлур.
Дунё кўзга тор бўлмасдан
Зах кулбанг ҳам кенг бўлур.
Отам чекиб дарду заҳмат
Боши чиқмай аламдан,
Бу дунёда кўрмай роҳат
Ўтди шўрлик оламдан.
Кўз очдиму меҳнат кўрдим,
Ёримади ғамхонам.
Арпа экиб очлик ўрдим,
Бугдой экдим — унди ғам.
Турмуш қаттиқ, ундан ҳам ер,
Пешона шўр — ер кўпроқ.
Ўз шўримга тўкибман тер,

Шўрроқ бўлди бу тупроқ,
Ҳаёт мени ёш чоғимдан
Ҳозирлади сафарга.
Очлик она қишлоғимдан
Қувиб келди шаҳарга.
Бунда экан қанча хор-зор,
Мендек юпун, дарбадар.
Қилма орзу, ҳар ерда бор
Тош-торозу, дейдилар.
Умид мени етаклади,
Олиб кирди заводга.
Умид...
Унинг эртаклари
Отди мени бу ўтга.
Шу соҳилда, билсанг, бир вақт
Баржа тортиб ўтганман.
Ўз устимга алам, заҳмат
Юкин ортиб ўтганман.
Ғам тасмаси бағрим эзди,
Изи, мана, елкамда.
Волга бўйлаб қанча кездим,
Бахт кўрмадим ўлкамда.
Волга, Волга, она дарё,
Сен халқимнинг кўз ёши.
Қирғоғингдан тошар гўё
Буюк руснинг бардоши.
Сен ўстирдинг минглаб фарзанд,
Дардинг шифо топмади.
Барча сенга бўлди ҳамдари,
Ҳеч ким даво топмади.
Сигмай оқар қучоғингга
Асрий алам, зор, нола...
— Балиқ тушди қармоғингга,
Тортмайсанми, ҳой бола!

Володя бир сескандию,
Қармоғини тортмади.
— Давом этинг, дардига у
Нега шифо топмади?
— Қанча дилни ўртаб бу ҳол,
Қанча кўз ёш оқизган.
О, ўғлим, бу мушкул савол,
Мен жавобдан ожизман.
Уқи, ўзинг китоблардан
Бунга жавоб излаб кўр.
Қониқмасанг жавоблардан
Ўзинг даво излаб кўр.
Менинг умрим энди тамом,
Ғамдан оппоқ бўлди соч.
Дехқон бўлиб экдиму дон.
Аммо умрим ўтди оч.
Қанча-қанча боғ ўстирдим,
Мевасидан тотмадим.
Қанча-қанча бино қурдим,
Бир бошпана топмадим...
Узоқларда, ҳов у зангор
Уфқлардан нарида
Оч, қашшоқ, зор
Бир қишлоқ бор,
Қалбим қолган бағрида.
Юртдан кечган дема мени,
Фикрим азиз қишлоқда.
О, мен қурган кема мени
Элтмас она қирғоққа...»
Оқшом тўшар соя-гилам
Она Волга бўйига.
Уйга чўмиб Володя ҳам
Хомуш қайтар уйига...
Она кўрса тонгда кириб,

Ухлаб ётар фарзанди.
Бу кеча у кўп ўлтириб
Нималардир ёзганди.
Кундаликнинг орқасида
Ёзув кўрди уч қатор:
«Инсон дарё ёқасида,
        аммо ўзи сувга зор.
Инсон ўзи боғ ўстирар,
        тотиб кўрмас мевадан.
Инсон ўзи бино қураар,
        умри ўтар беватан».

ОНА ОРЗУСИ

«Уғлон, оқил ҳам мард бўлгин,
Мардлик — элга садоқат.
Дардмандларга ҳамдард бўлгин,
Йиқилганга қўл узат.
Тўсиқларни енгиб ўрган,
Ёнгил бўлмас йўл деган».
Ота шундай таълим берган,
Она шундай бўл деган.
Мушфиқ она кўз олдида
Усиб борар дилбанди.
Минг хил ният хаёлида,
Ким бўларкин фарзанди?
Володя шўх ўйинлардан
Ўзни жуда ёш тийди.
Китоб ўқир, ўқир ҳардам,
Олим бўлса кошкийди...
Ҳар нарсани билмоқ бўлар,
Кўп қизиқар ўғлони.
Эҳтимол, у сайёҳ бўлар,

Кезиб чиқар дунёни.
Тили бийрон, хати равон,
Адиб бўлса ажабмас,
Бир кун унга даври даврон
Насиб бўлса ажабмас...
Уғли асов тўлқинларни,
Бўронларни севади.
Довулларни, ёлқинларни,
Суронларни севади.
Шамол турса ташқарига —
Отилади у доим...
Ким бўлса ҳам балолардан
Сақла уни худойим.
Она!
Унинг юрагини
Фақат она билади.
Шундай сева билгангина
Шундай ёна билади.
Уғли билан фахрланар,
Қалби тўла орзу бор.
Севинади, аммо она
Севинчида қўрқув бор.
Меҳри ортар ўғлонига,
Тинглаб унинг сўзини.
Бевақт ҳаёт тўфонига
Отмасмикин ўзини?..
Мушфиқ она кўз олдида
Усиб борар фарзанди.
Минг хил ният ҳаёлида,
Ким бўларкин дилбанди?
Она қалбда ёлғиз орзу,
Фақатгина бир ҳавас;
Уғли тезроқ улғайсаю,
Элга нафи тегса бас.

БУ ҚАНДАЙ КИТОБ

В о л о д я

— Кишт, йўлинг йўқ ҳеч қаёққа
Қўлни кўтар, акажон.

С а ш а

— Шошма, қўлни кўтармоққа
Улгурамиз ҳар қачон.
(Саша бир дам бошин қашлар)
Адо қилдинг, чамамда.

В о л о д я

— Узинг шоҳга ҳужум бошлаб
Хато қилдинг, чамамда.

С а ш а

— Ука, мени руҳинг енгди,
Бўлмаса-ку...

В о л о д я

— Ҳа, топдинг.
Енгилдингми, қани энди
Ваъда қилган китобинг?

С а ш а

— Китоб тайёр,
Аммо шарт бор.

В о л о д я

— Айтмасанг ҳам биламан.
Сир сақлайман, шубҳанг бекор,
Нима десанг қиламан.

С а ш а

— Яна бир шарт.

В о л о д я

— Хўш, қани айт,
Ёмон эзма экансан.

С а ш а

— Аввал китоб
Номини топ
Қани билармикансан?

В о л о д я

— Айт-чи, қандай белгиси бор?

С а ш а

— Исьёнкордир ҳар сатри...

В о л о д я

— Лермонтовнинг, демак, бирор
Мен билмаган асари?

С а ш а

— Йўқ!
Бу китоб тузумнинг нақ
Юрагига отган ўқ!

В о л о д я

— Герценми?

С а ш а

— Йўқ!

В о л о д я

— Некрасов?

С а ш а

— Йўқ!

В о л о д я

— Добролюбов?

С а ш а

— Яна йўқ!

Зўр фалсафа, даҳо идрок
Бунда жамдир. Топавер.

В о л о д я

— Монтескье?..

Руссо?..

Дидро?..

Робиннеми?

С а ш а

— Йўқ!

В о л о д я

— Волтер?

С а ш а

Йўқ. Уни бир учқун дейми,
Ё аланга деймикан...

В о л о д я

— Айта қол, ё Белинскийми?
Чернишевскиймикан?

С а ш а

— Маъно ёғар ҳар гапидан,
«Кўзғал, ишчи!» хитоби.
Мана ўқи.
Бу — «Капитал»
Ҳаёт, кураш китоби!

ТУНГИ СУҲБАТ

Қиш.
Ярим тун.
Увлар бўрон,
Кўчаларда йўқ бир жон.
Зулмат ичра гўё жаҳон,
Жимжит ҳар ён.
Зимистон.
Ухлар еру ухлар осмон.
Борлиқ ухлар тинч —

Бироқ —
Тун бағрини ўйиб ҳамон
Ёнар ёлғиз бир чироқ.
На осмонда бир юлдуз бор,
На ерда бир йўловчи,
Олам инграр — чекар озор —
Гўё уни қўлловчи —
Ёлғиз чироқ ёнар фақат
Бу зимистон бағрида.
Ёлғиз чироқ ёнар фақат
Симбирск шаҳрида.

— Ука, ахир мени тушун,
Тўлиб-тошар менда куч.
Алам чеккан халқим учун
Уч олмоғим керак, ўч!
Қирқмай зулм дарахтининг
Энг забардаст шохини,
Қўрмоқ бўлмас эл бахтини,
Ҳам битирмоқ оҳини!
Бошдан соя кетса шояд
Кулгай толе юлдузи.
— Хато ғоя!
Чуқур ғоят
Бу дарахтнинг илдизи!
Уни қуриб битсин деган
Таги билан қўпоргай.
Ким илдизни очмай туриб
Аввал болта кўтаргай?
Фойда бермас, бил, шу нарса,
Орзуларинг ҳеч бўлур.
Бир кун бориб тушунарсан
Аммо унда кеч бўлур.
— Бу мушкул йўл, лекин зинҳор

Мен қайтмасман йўлимдан.
Курашаман, қасамим бор,
Ҳеч қўрқмасман ўлимдан.

Бўрон.
Ёғар қор бешафқат.
Тун. Зим-зиё ҳамма ёқ,
Симбирск ичра фақат
Ёнар ёлғиз бир чироқ.
Ёнар чироқ тонгга қадар,
Саҳар кулгач сўнади...

Эрта билан Александр
Петербургга жўнади.

Қ А С А М

Яна келди зумрад кўклам
Симбирск шаҳрига.
Яна ёйди барқут гилам
Кенг далалар бағрига.
Шўх жилғалар Волга ёққа
Чулдурашиб чопдилар.
Она очган кенг қучоққа
Пилдирашиб чопдилар.
Ҳар бир гулда, ҳар кўнгилда,
Ҳар чечакда бир баҳор.
Ҳар дарахтда, ҳар сунбулда,
Ҳар печакда бир баҳор.
Кўклам! Дунё қанчалар кенг,
Қанча кўркам, беғубор!
Аммо нечун Володянинг
Кўзларига олам тор?

Қушлар унга қўшиқ куйлаб
Айланади бошидан.
Сочларини силаб ўйнаб
Еллар кетмас қошидан.
Яшил ўтлар қомат букиб
Бош эгади йўлига.
Аммо булар сиғмас бу кун
Володянинг кўнглига.
Кулиб боққан тонг уфқининг
Этаклари зарҳалли.
Аммо бу ҳам бермас унинг
Ёш қалбига тасалли.
Ҳа, юз берди у ҳис қилган,
Энг даҳшатли фалокат.
Саша
кеча

қатл этилган.
О, бу машъум ҳалокат —
Володянинг юрагини
Ўйиб кетгандай бўлди.
Ўйиб бир аҳд куртагини
Қўйиб кетгандай бўлди.
Кўклам!
Шуъланг тушди элнинг
Киприкдаги ёшига.
Қанча кулфат олиб келдинг
Бир оила бошига...
Ўтар унинг кўз олдидан
Элнинг аччиқ турмуши.
Ўтар унинг хаёлидан
Балиқчи чол ўтмиши.
Кўз олдидан ўтар бир-бир
Ўша суҳбат, ўша тун.
«Курашаман, аҳдим бордир,

Курашаман халқ учун...»
Уйга кирди.
Уй гўё тор,
Бўзлагандай оқ девор,
Ҳар нарсада бир алам бор,
Ҳар нарсада бир ғам бор.
Гулпечакда сўлғин бир тус,
Елга хомуш қад букар.
Бош тебратар соат маъюс,
Тинмай чиқ-чиқ ёш тўкар.
Дарча кийган кўк дарпарда,
Азадорга ўхшайди.
Бунда гапдан ҳамма нарса
Хабардорга ўхшайди.
Она хаста кўринади,
Кўтаролмас бошини.
Яширмоққа уринади
Уғлидан кўз ёшини.
— Қўй, онажон, ким ёш билан
Ювибди ғам доғини?
Ахир инсон бардош билан
Енгар кулфат тоғини.
Фикри тоза,
Юраги пок —
Акам эди чин инсон.
Бахт йўлида бўлди ҳалок,
Қўй, йиғлама, онажон!
Аmmo акам излаган бахт
Миллионларнинг қўлида.
Курашаман мен ҳам албат
Шу саодат йўлида.
Қайтмасман бу муддаодан,
Бу энг юқсак орзумдир.
Лекин, она, мен тамоман

Бошқа йўлдан боргумдир.
Она боқар
Кўзида ёш,
Уйга чўмган ўғлони...

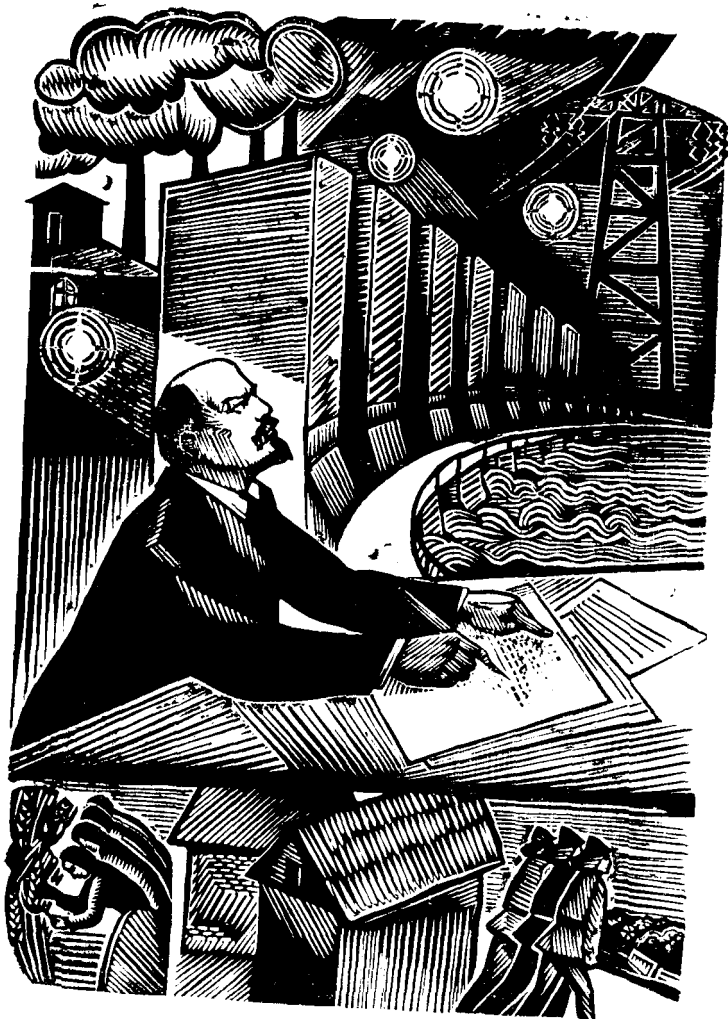
Уфқлардан чиққан қуёш
Нурга кўмар дунёни.

1960—1965

ЧАРОҒБОН

Лавҳа

Хаёл!
Сенга даҳолар асир,
Сен шу қадар кучлимисан,
Ҳей,
Қанотингда
Ильич ҳам ҳозир
Сайр этмоқда...

II

Сибирь...
Енисей...
Куз кечаси
Борлиқ сукунат.
Юлдузлардан кўк саҳни гулшан.
Пастда
Дарё шовиллар фақат,
Астагина шитирлар гулхан.
Глеб
«Хаёл, хаёл,
Бу сирли дунё.
Сеҳрламиш мени мутлақо...
Ана, юлдуз кўчди,
Бир умр
Етди дейлар ниҳоясига...
Ильич,
Жуда ишонгим келур
Табиатнинг ҳикоясига.
Ахир не бор онадай олий,
Бизларга ҳам она — табиат.
Фақат бизни кўлмакдан олиб,
Қурашларга отди бешафқат...»
Гулхан ёнар,

Алвон шуъласи
Акс этади унинг юзида.
Глеб сўзлар,
Сеҳрли оташ
Барқ уради мовий кўзида.
«Уйғоқликда сурган хаёлу,
Ухлаганда кўрган тушимиз
Ҳақиқатга айланса мангу,
Енгса агар
                    қутлуғ ишимиз,
Орзуларим жуда кўп.
Фақат,
Тарк этмасин ғайратим, кучим...»

И л ь и ч

(Хаёлан)

Сендек олим ва орзупараст
Қандай зарур Россия учун!..

Г л е б

Қара, осмон қандай ажойиб,
Юлдуз кечиб чопгим келади.
Шу чаманни осмондан олиб,
Россияга сочгим келади.

Бу хаёл эмас, Ильич, Сибирь дарёларининг нурафшон қудрати албатта инсонга нур ва ҳарорат бермоғи керак.

Қандай улуг дарё—Енисей! Я янги дунёнинг зиё манбаи бўлади бир кун. Шундай кун келармикин?

Қара, Ильич!
Оқмоқда бекор
Шундай қудрат...
Нахотки одам...

И л ь и ч

Шошма, Глеб,
    ҳали кўп иш бор
Узингга ҳам,
Енисейга ҳам.
Орзунг чексиз,
    аммо навбатда
Ҳокимият иши.
Бу замон —
Бизнинг буюк ҳокимиятда
Шу чайла-ю,
    мана шу қумғон.

Биз инсоният йўлидаги зулмат тимсоли бўлган энг
улкан тўғонни олиб ташлаб, уни нур тимсоли бўлган
дарёлар йўлига қўямиз. Токи инсон бир-бирининг қуд-
ратини эмас, табиат ва дарёлар қудратини истисмор
қилсин. Шундай кун келади, Глеб...

. . . . .

Қайнаб ётар.
Миллион юлдузлар
Тўнқарилган кўк қозонида...

III

Сузаётир оғир булутлар
Ингирмавчи йил осмонида.

Уша хона... Оқ қоғоз устида Ильич қалами шитоқ югуради.

«...Тахминан: бутун мамлакатни 400 (ёки 200, агар да каттароғига кучимиз етмаса) чақирим радиусга энергия берадиган марказий электр станциялар билан қоплаш учун 10(5?) йил ичида 20—30 та (30—50?та) станция қурсак: бу станциялар торф, сув, сланец, кўмир, нефть билан ишласа (тахминан, хомаки тарзда, бутун Россия кўзда тутилса). Ҳозир ишни керакли машина ва металларни сотиб олишдан бошласак. 10(20?) йилдан кейин Россияни «электрлашган» Россияга айлантирган бўлур эдик...»

Ильич орзу тўла кўзларини қоронғи деразага тикиб, бир дақиқа ўйга чўмди. Хаёлидаги чироқлар, ўша гулхан, Енисей бўйида ёқилган гулхан учқунлари билан алмашди яна.

Глеб... Глеб...

«...Агар Россиянинг тахминий харитасини ҳам тузиб, бунда марказий станциялар ва доираларни кўрсатсак қандай бўларкин? Ёки ҳали бундай қилиб бўлмай-дими?»

Наҳотки қилиб бўлмаса...
Ташвишли боқади доҳий кўзлари.
Иўқ!
Ҳозир бўлмаса,
балки кейинроқ —

Бўлади,
бўлади,
сўзсиз бўлади.

Бироқ...

«Р. С. Красин, биз темир йўлларни электрлашти-
ролмаймиз, деяпти. Шу тўғрими? Агар шундай бўлса,
эҳтимол 5—10 йилдан кейин мумкин бўлар? Эҳти-
мол...»

Беш-ўн йилдан кейин...
тақдир экан-да.

Шунда
ким билганди,
о ким билганди:

Шу ҳаяжон тўла
сўзларни битганда
Унинг тўрт йилгина
умри қолганди.

◆ ◆ ◆

— Жаноб Уэллс,
Қани марҳамат...
Москва узра чўкаётир тун.
Аста-секин
қора зулумот
Кўчаларни чулғайди бутун.
Сукунатнинг тинч оғушида
Занг уради курант саккиз бор.
Бронная муюлишида

Милтирайди танҳо бир фанор..

. . . . .

— Наҳотки сиз,
Владимир Ильич,
Наҳот шунга
ишонсангиз чин!
Душман турар
остонада кўтариб қилич,
Юрт оч ва юпун.
Бундай дадил хаёлотни
кўрмаган олам.
Тасаввурга сиғмайдиган мушкул
муаммо.

Уэллс ўйлар:
Бу қандай одам!
Буюк марксист —
мўъжизага ишонар аммо.
Зиё билан маъмур этмак
қашшоқлар элин
Қаср қурмоқ орзусига
ўшар даштликда.
Асли хаёл менинг касбим¹
ва лекин
Ленин
Мени йўлда қолдирди-ку
ўйпарастликда.

Герберт Уэллс Ильич ҳузуридан элчихонага қайт-
моқда.

«...Россияда бундай режанинг амалга ошишини фа-
қат ҳаддан ташқари кучли хаёлот ёрдамидагина тасав-

---

¹ Герберт Уэллс — машҳур инглиз ёзувчиси. Жуда кўп
хаёлий саргузашт асарларнинг автори.

Азизимиз

ва йўлбошчимиз.

Эрта симлар уланур.

Келсанг,

Кўкка етар эди бошимиз».

* * *

Жавлон урар Кашин қишлоғи,
Бу кун катта байрам бўлармиш.

Йўлда қишлоқ кўзи, қулоғи,

Ленин келармиш.

Кутади ёш, кутади қари,

Тақсим бўлган жойларнинг бари,

Банддир ҳатто дарахт шохлари,

Ленин келармиш.

Кампирларга сўз бермас чоллар:

— Биз чақирдик уни,

Бизнинг иш.

Қиртишланар ойна-ю

поллар:

Ленин келармиш.

Кремлдан эрталаб йўлга чиққан машина ўнқир-чўнқир ботқоқли йўллардан сурина-сурина пешиндан оққанда Кашино қишлоғига етиб келди. Қуёшли, аммо изғиринли кун.

Машинадан Ильич ва Надежда Константиновна тушдилар. Машина олдида, одатдагидек, ҳаммадан аввал қишлоқ раҳбарлари ҳозир бўлдилар. Улар Ильичнинг келишидан беҳабар қолганларини, бу ишни улардан бемаслаҳат қишлоқ чоллари қилганини айтиб, тинмай

узр сўрашар эди. Ильич улар билан муомалани қисқа қилиб, одамлар ичига юрди.

Суҳбат билан кун кеч бўлди. Чироқлар ёқиладиган вақт етди. Ҳамма шу дақиқани интизорлик билан кутарди.

Дарчаларда ярқирайди нур,
Кўнгилларда ёнгандай севинч.
Гўё кўкда юлдузлар ёғиб,
Нурга кўмди бутун қишлоқни.
Йироқларда Ильич нигоҳи,
Шуъла ёнар чарчоқ кўзида.
Хаёлида жонланар бир зум
Уша гулхан,
Уша ажиб тун.
Мўъжизадай туюлган хаёл
Ҳам шавқ тўла Глеб сўзлари:
«Уйғоқликда сурган хаёлу,
Ухлаганда кўрган тушимиз
Ҳақиқатга айланса мангу,
Ёнгса агар қутлуғ ишимиз —
Орзуларим жуда кўп,
Фақат
Тарк этмасин ғайратим — кучим...»

V

ГОЭЛРО ҳақида

маъруза учун

Сўз

Глеб Кржижановскийга!

Беҳисоб рақамлар,

Соҳир рақамлар.
Рақамлар
забт этмиш
хаёлот мулкин.
Фақат ошиқлару,
шоир одамлар
Шундай хаёл
сурмоғи мумкин.

* * *

Зал гўё бир вужуд,
Улкан бир қулоқ.
Ҳассалар,
обмотка,
йиртиқ шинеллар...
Шоир!
Тўхтат шеърни,
Бош кўтариб боқ,
Буларга силлиқ гап,
жарангли туроқ —
Балки малол келар,
Ҳа, малол келар,
Ҳали энгилларда
порохнинг ҳиди,
Ҳали битгани йўқ
оғир жароҳат.
— Раис!
Сўз бер менга!
Ильич юр деди,
Деникинга қарши
Юрдик бешафқат —
Ва зафар қозондик!

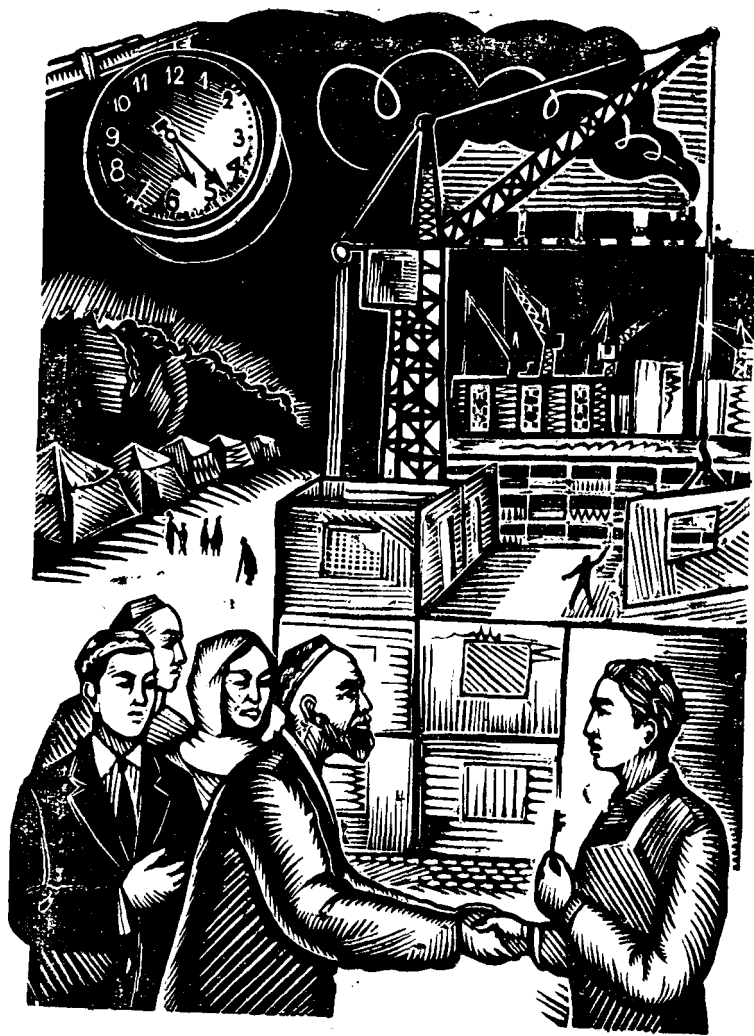

Ильич!
Боқишида майин
табассум.

Олисларда
Бетинч Енисей
ГОЭЛРОни қилар тараннум.

ПАЛАТКАДА ЁЗИЛГАН ДОСТОН

26 АПРЕЛЬ

«Тошкент» сейсмик станцияси хабар беради: Бугун 26 апрель эрталаб соат 5 дан 23 минут ўтганда Тошкент шаҳрида кучли ер қимирлаш бўлди... Зилзила эпицентри шаҳар остида... Зилзиланинг кучи марказда 7,5—8 баллга етди. Дастлабки маълумотларга қараганда...

Йўқ, бу дoston эмас,
Булар барчаси
Зилзилада кўчган
Шеърлар парчаси.
26 апрель.
Тонг саҳар
Қаттиқ силкинишдан
Уйғонди шаҳар.
Кварталлар гўё
Қатта эшелон —
Силтаниб кўзғалди,
Юра бошлади.
Алланечук бўлиб
Ёришди осмон,
Қайдадир гумбурлаб
Девор ташлади.
Бола қичқирғи,
Аёлнинг доди,

Итлар вовиллаши
Қўшилди бир он.
Бирдан кўтарилиб
Муаллақ қолди
Қашқар маҳалланинг
Устида тўзон.
Бир зум ўтмай, барча
Товушни босиб,
Сирена овози
Таралиб кетди.
Прожектор каби
Шаҳарни кесиб,
«Тез ёрдам» ҳар ёнга
Тарқалиб кетди.

...Бир аёл чақалоқ боласини бешиги билан кўтариб ўзини эшикка отди. Қўрқув, саросимада тошойнага урилиб беҳуш йиқилди...

...Студент бола иккинчи қаватдаги ётоқхона деразасидан ўзини пастга ташлади. Ётоқхона ҳовлисига тахлаб қўйилган матраслар устига тушиб омон қолди. Чап кураги чиқиб, тирсаги бир оз лат еди...

Сўнгра жимлик чўкди,
Тонг отди аста.
Қуёш юпатгандай
Қаради пастга.
Одамлар эгнидан
Чангларни қоқиб,
Ишга шошилади
Соатга боқиб.
Яна давом этар
Одатий ҳаёт.
Одамлар,

Одамлар —
Мужассам сабот!

Шу кун тонгда кўчага чиққанлар бир ажиб ҳодисанинг гувоҳи бўлдилар. Шаҳарнинг ҳамма соатлари худди зилзила юз берган дақиқани қайд этгандек, бу, 23 минутда тўхтаб қолган эди.

Йўқ, бу дoston эмас,
Булар барчаси
Зилзилада кўчган
Шеърлар парчаси.
Бу на чақириғу,
На ташвиқ, шиор,
Плакат на даркор?
Нутқлар на даркор?
Шундай пайт бетарғиб,
Бесўз, беалвон
Фалокат нимадир —
Ҳаммага аён,
Девордан узилиб
Тушса плакат,
Ахир битта бошга
Бу ҳам «палакат»...

Бу бўлган воқеа. Катта идоранинг тепасига зилзила муносабати билан осилган бир плакат у кунги қаттиқ ўронда узилиб тушиб, бир пенсионернинг чаккасини ёрди.

Бу ишлар ўтмишга
Берилди букун,
Деворлар дарз кетди,
Юраклар бутун.
Бинолар йиқилди,

Одамлар яшар.
Дўстларин чақирар
Ҳашарга шаҳар.
Режадан бошланар
Тонг горсоветда.
Шаҳар яшамоқда,
Ваҳмаси четда.
Бу хабар Қаршига
Учди кабелдан:
«Ер ёрилиб кетди,
Сув ҳозир белдан.
Ўртоқ, Тошкент тамом».
Бу гапни ўртоқ
Термизга тарқатди
Сал бўрттириброқ.
Ваҳималар ўтди,
Барчаси ортда.
Нималар бўлмайди,
Ахир, ҳаётда.
Уй-жойда гап эмас,
Жон бўлсин омон.
Лекин шундай пайтда
Билинар инсон.
Билинар ким танти,
Ким беҳамият.
Бундай пайт узр, сўз
Беаҳамият.
Бу аён — ҳар нарса
Силкинган пайтда
Ириги юзага
Чиқар албатта.
Ер қалқди — ер билан
Юраклар қалқди.
Юзага туйғулар,

Тилаклар қалқди,
Одамлар ажралди
Уну кепакка —
Сарак—саракка-ю,
Пучак — пучакка.
Бир дўстим сўзларди
Минбардан туриб,
Бурч, виждон ҳақида
Кўксига уриб
Дерди: фидо бўлсин
Жоним халқимга.
Бу кун келиб қолди
Жони ҳалқумга.
Қалбим пайванд дерди
Усган еримга.
Тонгги рейс билан
Учди Қримга...
Илмий жамиятнинг
Лектори мана
«Жаҳон даҳрийларин
Энг зўри» — мана,—
Худойи ош ўраб
Уч метр читга
Ўғлидан чиқарди
Тонгда мачитга...

РАЙСОВЕТГА ЁЗИЛГАН АРИЗАДАН

«...Кеча менинг уйимга келиб зилзила оқибатини текширган комиссиялар: «Уйи яшаш учун яроқли, зилзиладан зарар кўрмаган», деб ёзиб кетибди. Ҳолбуки, меҳмонхонанинг икки жойида ганч кўчган. Бу зарарнинг жаримасини ким тўлайди?..»

Бутун халқ қўзғалди,
Ҳам бурч, ҳам ҳашар.
Қишда палаткада
Қолмас ҳамшаҳар.
Дейдилар, кулфатда —
Юрак бўлса кенг —
Тор уй ҳам дўст учун
Кенг оламга тенг.
Бизлар беш жон эдик,
Ўн бир жон бўлдик.
Бир кунда танишиб,
Жонажон бўлдик.
Эл бошига ногоҳ
Келган бу кулфат
Бир-бирига қилди
Ҳаммани улфат.

Ёзув:

«Уй омонат.

Эҳтиёт зарур».

Бундай пайтларда

Эътиқод зарур.

Уй омонат бўлса,

Ўй бўлсин бутун.

Сабот — гишт, ганч каби

Зарурдир бу кун.

Гузар.

Ўзун қулоқ.

Одам тумонат.

Эҳтиёт!

Бу ерда

Ишонч омонат.

Бир мулла ютиниб

Сўзлайди юввош:

«Айб ўзимизда,
Одамлар бевош.
Имонни билмайди
На кекса, на ёш.
Хотинлар бениқоб,
Қизлар яланг бош.
«Гар ғазаб айласа
Холиқи қудрат...»
...Шундай байт айтибдур
Ҳувайдо ҳазрат...»

Бежиз айтилмаган,
Бу ҳақ бегумон:
Фожиа ва кулгу
Доим ёнма-ён.

Трамвайдаги суҳбат

- Кеча футбол зўр бўлди-да!
- Уйиннинг ўртасида икки марта ер силтаб ташлади. Стадион худди бир коса сувдай чайқалиб кетди...
- Айтганча, футболчилар ойлик оладими?
- Катта пул олса керак. Красницкий трамвай олган эмиш. Тунов куни газетада ўз кўзим билан кўрдим.
- Трамвай эмас, травма олган, овсар...

Ўтди даҳшатли кун,
Қора саҳифа.
Бугун студентлар
Тўқир латифа...
Аския пайрови
Энг янги мавзу,
Яна чойхонада

Кўк чой ва кулгу...
Яна кечагидек
Уйғониб саҳар
Тугруққа патир
Ясар кампирлар...
Яна давом этар
Одатий ҳаёт,
Одамлар,
Одамлар —
Мужассам сабот.

«Т—34»

...Тошкент аҳолисига ёрдам бериш учун армия қисм-
лари юборилди...

Мен ўша «Фердинанд»,
«Тигр»лар билан
Юзма-юз олишган
«Танк — 34» ман.
Пенсияга чиқиб,
Тошкентга келдим,
Қарилар жой олар
Одатда тўрдан.
Тўпимни олдилар,
Зирҳ қуббам қолди,
Юбордилар майдон
Тозалаш учун.
Қўриб турибсанки,
Уй бузмоқдаман,
Кетмон хизматини
Қиляпман бу кун.
Лекин ор қилмайман,
Хизматми — хизмат.

Занг босгандан кўра
Босай дедим чанг.
Аслини олганда
Бу ер ҳам фронт,
Бу ерда ҳам ахир
Бормоқда зўр жанг.
Ёнбошимга ўтиб
Бир қара, йигит.
Зирҳимда ўқларнинг
Изи бор ҳамон.
Занжир гилдирагим
Остига боққин,
Бунда ўчмас бўлиб
Қотиб қолган қон.
Қанча йўллар босдим,
Қанча манзиллар,
Ортимда қолди минг,
Миллион чақирим,
Русь ва Украина,
Польша тупроғи,
Бу ёнда беғубор
Кавказ ва Қрим.
Кўп жангларни кўрдим,
Кўп қонлар тўкдим.
Эзилиб кетади
Темир юрагим.
Йўқ, бу керак эди,
Мен мажбур эдим.
Юртга қалқон бўлган
Чўян кўкрагим.
Бешафқат бўлмасам
Ўшанда агар,
Ёв қайси бозорда
Сотарди сени...

Йўқ, бу керак эди,
Мен мажбур эдим.
Тарих ҳеч гуноҳкор
Қилмагай мени.
Аммо тинчлик бермас
Менга хотирам,
Кечалар тушимга
Киран доим қон.
Мени ўраб олар
Қўрқинч шарпалар,
Улиқлар қуршайди
Бўлиб оломон.
Менга кўринади
Яна қайтадан
Дўзах оловида
Енгувчи дунё.
Рўпарамга келиб
Даҳшат ичида
Одамлар қичқирар
Беун, бесадо.
Шунда титраб кетар
Бутун вужудим,
«Йўқ!»— деб қичқиради
Ички бир овоз.
Йўқ, сира қайтмайди
Қонли фожиа,
Қайтмайди,
Қайтмайди,
Қайтмайди у боз.
Уша қичқириқдан
Ҳушимга келиб,
Атрофга қарайман,
Ҳар ён сукунат.
Хайрият дейману

Ва лекин яна
Тун келгач, қайтадан
Бошланар даҳшат...
Одамзод — бахтиёр,
Одам унутар,
Аммо темирларда
Мангу хотира.
Инсон ўзи билан
Қўмар ёдини,
Темир унутолмас,
Унутмас сира...
Мана, фожиам шу —
Фожиам — ёдим,
Маҳкум этилганман
Шунга умрбод.
Бу тенгсиз даҳшатдан
Қутқариб агар
Мени эритсалар,
Бўлар эдим шод.
Мен ўша «Фердинанд»,
«Тигр»лар билан
Юзма-юз олишган
«Танк —34» ман.
Сенга дардим айтиб,
Еш юрагингга
Оғир ўйлар солдим,
Кечир, маъзурман.

БОЛАЛАРНИ ЖЎНАТИШ

.. Кеча бир группа тошкентлик болалар Подмос-
ковъега жўнатилди. Улар бу ерда уч ой дам оладилар...

Бундан роса чорак аср илгари,
Худди шу кунгидай иссиқ саратон.

Москва йўлидан карвон сингари
Эшелон келарди
Тошкентга томон.
Бугун.
Роса чорак асрдан кейин
Худди ўшандайин иссиқ саратон
Поезд вокзалдан қўзғалди майин,
Бу сафар
Тошкентдан Москва томон.
Болалар кетмоқда сокин, беозор,
Дўмбоқ қўлларида гуллар, лолалар.
Кузатган оталар ичра балки бор
Биринчи поездда келган болалар.
Она бағри каби кенг очиқ бугун
Москва, Киевнинг олтин қопқаси.
Поезд учар.
Учар изидан учқун,
Бу кун ғарбга кўчди «фронт орқаси».
Яна портлашлару,
Яна чанг-тўзон
Гўдакларни ортга кўчирмоқда боз.
Аmmo бу гал жўнар болалар шодон.
Негаки, «айрилиқ»— фақат уч ой ёз.
Улар қайтгунича чанглар босилиб,
Янги кварталлар кўтаради қад.
Болалар қайтишар,
Яйраб, ёзилиб,
Бу кун жўнашмоқда
Уч ойга фақат:
Эй, сиз,
Жажжи, дўмбоқ укажонларим,
Истиқболи ёрқин,
Бахти барқарор!
Узоқ йўл олдидан жонажонларим,

Сизга икки оғиз айтар сўзим бор.
Салқин Подмосковье ўрмонларида
Қарағайлар аро
Қайинлар аро,
Ажойиб боғлару бўстонларида
Сизлар яйраб-ййраб олганда ором —
Билиб қўйинг,
Бундан чорак аср аввал,
Изғирин тунларда,
Аччиқ қаҳратон —
Одамлар бу ерда яланг тўшларин
Фашист танкларига қилганлар қалқон.
Ҳайрон бўлманг яна
Тупроқ ичидан
Занг босган дубулға топиб олсангиз,
Гумбурлаган садо келиб туради
Ернинг юрагига қулоқ солсангиз.
Мабодо кўрсангиз танҳо қабри,
Майли ким бўлмасин,
Гуллар терган дам,
Укалар, мен учун бир чечак қўйинг,
Уша ерда қолган менинг ҳам акам:
Бир дам сукут сақланг
Қабр устида.
Айтинг,
Тинч ухласин у азиз инсон.
Сен кўрган у кунлар қайтмас денг сира,
Тириклар йўл қўймас бунга ҳеч қачон.

К Е Л И Н Ч А К

«Тошкент» сейсмик станциясининг маълум қилиши-
ча кеча кундузи Тошкентда ер қимирламаган..

Бу даҳшат фожиа юз берди кеча.
Сокин чошгоҳ пайти,
Куппа-кундузи.
Ҳамма ёқ осуда,
Тинч эди ер ҳам.
Сўнди бу чошгоҳда бир қалб юлдузи...
Дастурхонда қолди ярим коса ош,
Қолди силкинганча қуруқ беланчак,
Гўдагини қучиб,
Дод солиб ногоҳ
Кўчага югуриб чиқди келинчак.
Олазарак боқди атрофга.
Жимжит...
Жимжит оташ сочар июнь қуёши.
Сочини силади,
Сўзсиз йиғлади,
Дувиллаб тўкилди кўзидан ёши.
Олуца шохида титрар бир япроқ,
Ариқча жилдираб оқар эринчак.
Сийнасин гижимлаб,
Узоқ йиғлади,
Сўнгра... бирдан қаҳ-қаҳ урди келинчак.
Бу даҳшат фожиа юз берди кеча,
Сокин чошгоҳ пайти,
Куппа-кундузи:
Ҳамма ёқ осуда,
Тинч эди ер ҳам,
Сўнди бу чошгоҳда бир қалб юлдузи.
Ҳали парвоз этмай синди бир қанот,
Бевақт очилмасдан сўнди бир чечак.
Қурбон бўлганларнинг сонига кирмас
Юракдан айрилган
Битта келинчак.
Ёри, севар ёри

Рангида қон йўқ,
Унсиз йиғламоқда, беролмай бардош.
Оҳ, нақадар оғир,
Нақадар оғир
Кўрмоқ йигит киши кўзларида ёш...
Зўрға айирдилар боладан уни,
Онага интилар,
Гоҳ қочар гўдак.
Ҳалок бўлганингда эди ногихон,
Бунчалар йиғламас эдим,
Келинчак.
Пок қадаминг теккан кўча чанги ҳам
Хайрлашар чоғи ердан кўзғалди.
Сени олиб кетган оқиш машина
Ортидан эргашиб,
Буралиб қолди.
Сен кетдинг,
Дилларни ўртаб, ёндириб,
Юракларда қолди алам-тугунчак.
Ҳаётни севардинг,
Қандоқ севардинг,
Кўчамизнинг кўрки эдинг,
Келинчак.
Йўқ, ҳеч ишонмайман,
Ишонгим келмас,
Ҳали бор кўксимда умид учқуни,
Доктор,
Мана менинг юрагим, олинг
Ва лекин ҳаётга қайтаринг уни.
Унсиз ёруғ дунё ҳувиллаб қолар,
Унсиз очилмайди боғларда чечак.
Ётим бўлиб қолар ўксик шаҳарим
Ҳаётга қайтмаса
Ўша келинчак.

ЎЗБЕК ҚИЗИ ЛЮБОВЬ ТИМЧЕНКО

...Кеча тошкентликлар Харьков ва Луганскдан келган
қурувчиларни қаршилаб олдилар.

Бежо кўз ташлама менга,
Ҳой йигит,
Яхшимас,
Бекорга хафа қиламан.
Тил билмайди дея ўйлама мени,
Ўзбекчани сендан яхши биламан.
Сенинг шаҳарингга
Узоқ Харьковдан
Муҳаббат қидириб келган эмасман.
Мен ўзбек қизиман,
Мен шу ерликман,
«Жонон» дема мени, жонон эмасман.
Асли менинг исмим Баҳрихон эди,
Абдураззоқ қизи эдим аслида.
Ўйнаб юргандирман,
Қим билсин балки,
Бизлар бузаётган манов яслида...
Менинг қиссам узоқ,
Сўзлайин агар
Тингламоқчи бўлсанг қаноат ила.
Ёш бўлсам ҳам менинг
Бутун ҳаётим —
Чорак аср давом этган зилзила.
Мен эсимни таниб
Шу ерда ўсдим.
Ҳар қарич тупроғи менга ошино:
Абдураззоқ ота — дадам эди-ю,
Онагинам эди — Шарифанисо,

Дадам ўлиб кетди,
Ёлғиз қиз қолдим,
Мени ишонмасди ҳеч қайга онам.
Кечалари иссиқ бағрига босиб,
Ўпиб эркаларди,
Дерди яғонам.
Ўзбек қизи эдим,
Йўқ эди шубҳам,
Баҳор гулларидан бошимда гултож.
Жамалак сочимни силаб қўшнилар,
Суйиб атардилар мени «Олтин соч».
Иккинчи синфга энди кўчгандим,
Орзуларим каби кенг эди олам.
Бир кун
Уйнимизни сўроқлаб келди
Солдат кийимида
Нотаниш одам.
Эшикдан кирди-ю,
Қулочин очиб,
«Люба, Любам» дея менга ташланди.
Йиғламасди сира эркак кишилар,
У солдатнинг кўзи бирдан ёшланди.
«Акагинанг қани,
Онанг қани», деб,
Фарёд қилиб мени тутди саволга.
Яна қандай онам,
Қандай акам, деб
Ҳайрон бўлар эдим бу ажиб ҳолга.
Сўнг...
Сўнг жўнаб кетдим у одам билан,
Худди кечагидек ёдимда бари:
Кўз олдимдан сира кетмайди у кун
Онамнинг жавдираб боққан кўзлари.
Бор, қизим, дерди у,

Бор, дўмбоққинам,
Кузда бориб ўзим олиб келаман.
Дерди:— бу ўз даданг.
Мен эсам гаранг,
Дадам бошқалигин қайдан биламан.
Йўл бўйи у менга қилди ҳикоя;
(Сўзларди у одам ғоят таъсирли.)
Уруш бошланиши,
Даҳшатли жанглар,
Сўнг душман қўлида тўрт йил асирлик.
Ғалаба...
Озодлик,
Юртга қайтгани,
Мени излагани, кезиб мамлакат.
Ҳикоя сўнггида — мана сен дея,
Чўнтагидан олиб кўрсатди сурат.
Суратдан боқарди ярим яшар қиз,
Мен каби сариқ соч,
Юзи думалоқ.
Мен шунда ишондим,
У — отам эди,
Дада, дегим келди,
Айтмадим бироқ:
Биз Харьковга келдик,
Ез бўйи турдик —
Тўрт хоналик уйда фақат икковлон.
Меҳрим ортар эди кундан-кун унга,
Дада демас эдим
Ва лекин ҳамон.
Онамни, Тошкентни соғинар эдим,
Лекин билингирмас эдим алашим.
Бу одам кечирган кунлар олдида
Нима бўпти менинг
Қичкина ғамим...

Янгидан биринчи синфга бордим,
Сентябрь тонгида очилиб хушҳол.
Ўзим ҳам таажжуб қилардим —
Тилим
Украин сўзига қовушди дарҳол.
Аммо
Еш бошимга тушди фалокат,
Ғам булути босди бахт осмонимни.
Ярим кеча эди,
Бир киши келиб
Олиб кетди ёлғиз меҳрибонимни.
Уша кеч куз пайти,
Ёмғирли кеча
Кўз олдимдан нари кетмайди ҳамон:
Хайрлашар экан,
Биринчи марта
У одамни қучиб
Дедим:
«Дадажон!»
Мана йиллар ўтди,
Болалар уйи
Паноҳ берди менга,
Берди тарбия.
Сўнг ҳунар ўргандим,
Пайвандчи бўлдим,
Ўз шонли сафига олди партия.
Партия тиклади покиза номим,
Яна осмонимни қилди мусаффо.
Ёмғир ювиб ўтган гул япроғидай
Ғубор юрагимдан кетди-ю,
Аммо —
Дадам қайтгани йўқ,
Уни эсласам
Анор донасидек эзилар юрак.

Согиндим,
Кўп кутдим,
Зор бўлдим, аммо
Тошкентлик онамдан топмадим дарак...
У куни
Москва қилганда хабар
Фалокат тушганин Тошкент бошига,
Дарҳол учиб келдим,
Қизи келгандек
Оғир кунда қолган она қошига.
Бахтли эдим,
Кичик меҳнатим билан
Шаҳрим ярасига малҳам бўлсам.
Қурилажак Тошкент пойдеворига
Юрагим меҳрини пайванд қилсам.
Мана, саҳар туриб,
Қун бўйи ишлаб,
Кечқурун шаҳарни кезаман танҳо.
Ноғиҳон учраса оқ сочли аёл
Сўрайман:
Сизмасми Шарифанисо?
Йўқ деб бош чайқашар,
Зилзилага йўйиб —
Шўрлик қиз дейишар,
Боқишар ҳайрон.
Мен-чи, йигирма йил ўтган бўлса ҳам
Онамдан умидвор,
Излайман ҳамон.
Агар ҳаёт бўлса,
Уни топаман,
Қувончга тўлдириб мунис қалбини,
Агар ўтган бўлса,
Кечирим сўраб,
Қучоқлаб йиғлайман топиб қабрини...

Мана менинг қиссам,
Эшитдинг, ўғлон.
Энди халал берма саволлар ила,
Еш бўлсам ҳам менинг
Бутун ҳаётим
Чорак аср давом этган зилзила.

ШАҲАР ИЖРОҚОМИНИНГ РАИСИГА ОШИҚЛАРДАН АРИЗА

...«26 апрелда Тошкент «Бахт уйи»да 25 та никоҳ қайд этилган...»

Уртоқ раис,
Ишингиз кўп,
Вақтингиз кам, биламиз.
Аммо, узр, уч-тўрт минут
Фурсатингиз оламиз.
Қўйинг бир дам қоғозларни,
Дунё иши битганмас.
Кўзойнакни олиб қўйиб,
Қулоқ беринг бир нафас.
Биз ошиқлар, яъни биз ҳам
Шу шаҳарга гражданд.
Аризага ҳақимиз бор
Эл қатори шу важдан.
Қандай бўлар янги шаҳар —
Бизга эмас барибир.
Ошиқ халқи тарқоқ халқу,
Лекин гапи, дарди бир.
Уртоқ раис, ишқ аҳлини
Қўшсангиз гар қаторга,
Таклифимиз эшитингу,

Тиркаб қўйинг қарорга.
Аввало шу —
Бизлар кўпмиз,
Бизлар юз минг нафарча.
Шаҳар ичра қуриб беринг
Бизлар учун шаҳарча.
Бу шаҳарга ном қўйилса —
«Севги шаҳри» аталсин.
Дарвозаси тепасига
Катта шиор қадалсин.
Бу шиорга катта қилиб,
Ҳамма учун кўрсатиб,
Зўр шоирга буюртириб
Шеър ёзилсин тўрт сатр.
Мазмуни шу:
Бу шаҳарча
Барча учун кенг очиқ,
Ким бўлмасин юрагидан
Фақат бўлсин чин ошиқ.
Аммо зинҳор бу шаҳарга
Киритилмас бедардлар.
Севги юкин кўтаролмай
Бир бор қочган номардлар.
Чин муҳаббат, чин дард бўлсин
Бу шаҳарча аҳлида.
Шаҳарчанинг айланаси
Бўлсин юрак шаклида.
Садоқатга макон бўлсин,
Тимсол бўлсин умрбод.
Энг марказий кўчасига
«Вафо» дея қўйинг от
Битта кўча «Ўпич» бўлсин,
Битта майдон
«Аҳд-паймон».

Бу кўчага кирмаганлар
Мангу қилсин пушаймон.
Бир хиёбон «Висол» бўлсин,
Ҳеч бўлмасин фироғи.
Хира бўлсин, кўкиш бўлсин
Бу хиёбон чироғи.
Битта кўча бу шаҳарда
«Изҳори ишқ» аталсин.
Тажрибасиз ёш ошиқлар
Дардин бунда айтолсин.
«Севаман» деб ёзиб қўйинг
Бу кўчанинг бошига.
Айтолмаган тўхтаб турсин
Шу ёзувнинг қошида.
Қатта равон шаҳроҳ номин
«Покизалик» деб қўйинг.
Оқ мрамрдан лавҳа қўйиб
Навонидан байт ўйинг-
Бу шаҳарга мангу қилиб,
Учмас қилиб зарҳали
Урнатилсин фарҳодларнинг,
Мажнунларнинг ҳайкали.
«Вафо» номли кўча узра
Турсин аҳли чин вафо,
Ромео ва Тоҳир бўлсин,
Джувлетта ва Зуҳро.
«Май ва маҳбуб» кўчасининг
Қиравериш йўлида
Турсин шоир Умар Ҳайём,
Май косаси қўлида.
«Саргашталик» кўчасининг
«Рашк» тупиги устида
Отеллонинг шакли турсин
Қора кийиб устига.

Бу кўчанинг охирида
Бўлсин «Макр» майдони.
Тасвир этинг бунда ғолиб
Ёсуман ва Яғони.
«Гумон» ва «Ғаш» кўчасига
Белги қўйинг каттакон.
Бу кўчага киришмасин
Ёш ошиқлар ҳеч қачон.
Қоровуллар қўйинг, ҳайданг,
Интилса денг «нари бор!»
Айтинг, кўча охирида
«Айрилиқ» нинг жари бор.
Шаҳарчада ўссин фақат
Сарву гулу сунбуллар...
Гул шоҳида эртаю кеч
Сайраб турсин булбуллар.
Товуслар тинч хиром этсин
Бериб ўзга оролар...
Бу шаҳарга кўчирилсин
Барча ЗАГС бюролар.
Уйланганлар бу шаҳарга
Келиб турсин гоҳида.
Ором олиб ўтиришсин
Бир дам «Яраш» боғида.
Ёшликларин эслаб ишқдан
Афсоналар айтишсин.
Хўмрайнишиб келган бўлса,
Чақчақлашиб қайтишсин.
Уртоқ раис,
Ишингиз кўп,
Вақтингиз оз, биламиз,
Шунинг учун аризани
Майли, қисқа қиламиз.
Биз сиздан уй сўрамаймиз,

Бизлар шундай, турфамиз.
Бошпанамиз мовий осмон,
Юлдузлардир кўрпамиз.
Бошпанамас, бизга фақат
Пана керак тузукроқ.
Шаҳар ёруғ кеча-кундуз,
Дала эса кўп йироқ.
Йўқ, ҳазилга йўйманг буни,
Гапларимиз бари чин.
Биз билмасак, ким билади
Шаҳарнинг ҳар қаричин.
Ҳа денг, ё йўқ, кетмас бунда
«Аммо», «ёхуд», «магар»и,
Бизга қолса бутун Тошкент
Бўлсин «Севги шаҳари».
Хулоса шу — илтимосни
Бажарсангиз хўпу хўп,
Йўқ десангиз, юқорига
Ёзажакмиз бизлар кўп.
Ҳайрон бўлманг, устингиздан
Арз қилувчи жойимиз —
На Совмин, на Олий Совет,
Балки келин ойимиз.
Ахир сиз ҳам севишгансиз...
Хўп десангиз ажабмас,
Келин ойим икки оғиз
«Қуриб беринг» деса бас.
Хайр энди, қарор кутиб
Юрагимиз ошиқар.
Салом билан шаҳрингизда
Яшагувчи ошиқлар.

ШАҲРИ ДИЛОРОМ

Тошкент

Ўзбекистон раиси Шароф Рашидовга тегсин. Мана бу йил тўртинчи синфни битирдим. Ёшим ўн бирда. Ер қимирлаш қанақа бўлишини билмайман. Бизнинг маҳаллада кеча Тошкентга ёрдам деб пул йиғишди. Мен атлас кўйлакка йиғиб юрган беш сўм пулимни юборяпман. Болалар боғчаси қуришингизни сўрайман.

Дилором, Ўш шаҳридан

Дилором,
Дилором,
Жажжи сингилчам,
Дўмбоқ юзларингни қилдим тасаввур.
Мунисам,
Каттакон мададинг учун
Бош эгиб айтаман сенга ташаккур.
Жаҳон подшолари хазинасидан
Олтин юборганда ҳамки беадад,
Дилором,
Дилором,
Жажжи сингилчам,
Сенинг ёрдамингча бўлмасди мадад.
Биз бунга бир эмас, юзлаб ва минглаб
Боғчалар қурамыз,
Қўрқма, етади.
Сендек меҳрибони бор экан, демак,
Тошкент жароҳати битиб кетади.
Фақат сен омон бўл, яйрагин кулиб,
Қора қошларингга қўнмасин ғубор.
Сен саломат бўлсанг, меҳрибонгинам,
Бу оғир кунларда толмаймиз зинҳор

Сен учун бир шаҳар қурайлик, дўмбоқ,
Киройи одамлар қилгудек ҳавас,
Осмондай кенг бўлур, денгиздай мовий,
Кўксингни тўлдириб олурсан нафас,
Хиёбонлар аро сени етаклаб,
Чароғон кечада ва кундузи
Бирма-бир Тошкентни кўрсатиб чиқар
У кун Ўзбекистон ранси ўзи.

Нақадар ажойиб,

Нақадар сулув,

Бунга сен сабабсан, сенинг ҳимматинг.

Ям-яшил шаҳарнинг энг ўртасига

Ўрнатиб қўямиз катта суратинг,

Токи узоқ-узоқ юртлардан келиб

Гўзал шаҳримизда олганда ором,

Дўстлар сўрасинлар:

Бу қандай шаҳар?

Биз жавоб берайлик:

шаҳри Дилором.

Н И Ҳ О Я

«Тошкент» сейсмик станцияси хабар беради. 26 апрелдан буён ўтган икки ой ичида Тошкентда 500 марта ер қимирлади. Зилзиланинг кучи сўниб бормоқда.

Булар дoston эмас,

Булар барчаси

Зилзилада кўчган

Шеърлар парчаси.

Жарангли қофия,

Чиройли нисбат,

Янги ташбиҳларга

Иўқ эди фурсат.

Зудлик керак эди,
Кутарди замон,
Палатка ичида
Туғилди достон.
Фикрлар бениқоб,
Яланг туйғулар.
Чанг босган дафтарга
Ёзилди булар.
Бу — шоирлик эмас,
Инсонлик фарзим,
Бўйнимда қолади
Ҳали кўп қарзим.
Шоирлар ёзажак
Ҳали кўп достон.
Бир оз фурсат ўтсин,
Босилсин тўзон.
Бошдан учган ҳушлар
Жойига қўнсин,
Чайқалиш тўхтасин,
Фикрлар тинсин.
Кўнгилга шеър сиғмас,
Юраклар танда —
Симоб қатрасидай
Қалқиб турганда.
Бари ўтиб кетар,
Ваҳима — ортда.
Нималар бўлмайди,
Ахир, ҳаётда.
Ҳали ишимиз кўп,
Ҳали кўп ҳашар.
Қурмоғимиз керак
Янгидан шаҳар.
Ҳақиқий Тошкентни
Тиклаймиз ҳали.

Сўнг келар ҳақиқий
Шеърларнинг гали.
Булбуллар сайраган
Боғу гулшанда
Шеърхонлик қиламиз
Тўйиб ўшанда.
Қувноқ гурунгимиз
Этади давом,
Биз билан бўлади
Жажжи Дилором.
Шарифанисони
Топган Любахон
Уйида бўламиз
Бир кеча меҳмон.
Биздан нима кетди —
Йўлма-йўл бир дам
Бош суқиб ўтамиз
Ижрокомга ҳам.
Бизни қарши олар
Дилкаш, қувноқ мэр,
Тортмасидан олиб
Уқиб берар шеър.
«Бу хатни ёзишган
Ошиқлар менга...»
Бизлар билмагандай:
«Ҳа, шундай денг-а...»
Раис бизни бошлар
Кўчалар сари.
«Мана, дўстлар, сизга
«Севги шаҳари».
Ошиқлар наказин
Қилоллик адо.
Бу шаҳарга келсин
Қим бўлса шайдо».

Кўча беткайида
Олмаю гилос,
Анорлар қизариб
Гуллайди қийғос.
Неча йиллар оша
Ўчмай зарҳали
Туради Фарҳоду
Мажнун ҳайкали...
Ҳа, шаҳрим тилларда
Достон бўлади.
Қримга қочганлар
Қайтиб келади.
Яна мажлисларда
Минбардан туриб
«Жоним халқимга» дер
Кўксига уриб.
Биз эса мажлисдан
Қочиб ўшанда
Шеърхонлик қиламиз
Боғу гулшанда.
«Ғазал» хиёбонин
Этамиз сайр.
Ўқувчим,
Шу ерда
Ҳозирча хайр.

*Тошкент,
1966 й. 28 май — 10 июнь*

ОРЗУ ЧАШМАСИ

Қора денгиз эртаги

Кеча ойдин, баҳор аёми,
Қатра-қатра ёш тўкар булоқ.

Миртемир

Д Е Б О Ч А

Мовий денгиз соҳиллари,
Ложувард осмон,
Жонбахш ҳаво, бепоён сув,
Сўлим табиат.
Ер юзида жаннат бўлиб
Яралган макон
Бугун менга ором бермас,
Бермас ҳаловат.
Чағалайдек чарх уради
Бетинч ўйларим,
Тугён ичра жим кезаман
Денгиз бўйларин.

Бу дунёнинг ташвишларин
Унутиб тамом,
Барча бунда осойишта
Олмоқда ором.
Бунга менинг йўқми ҳаққим,
Йўқми ҳуқуқим?
Бахтсизлигим бўми меним,
Саодатимми?
Бошқаларга ором берган
Бу гўзал Қрим

Олиб қўйди тинчлигимни,
Ҳаловатимни.
Мен-ку бунга қоғозлардан
Қочиб келгандим,
Табиатга қучоғимни
Очиб келгандим,
Дафтарларим қайларгадир
Сочиб келгандим...
Яна ўзинг керак бўлдинг,
Кел, эй қаламим.
Сенсиз менга яшамоқнинг
Ўзи ёт экан,
Кел, эй узоқ кечаларда
Ёлғиз ҳамдамим...

* * *

«Қора денгиз,
Тўлқинли денгиз,
Этагингга туташган осмон.
Чўкиб ётар остингда чексиз
Афсонаю эртак ва дoston.
Не ошиқлар севгиси билан
Юрагини кўмганлар сенга.
Денгиз,
Кўҳна ривоятлардан
Биттасини сўйлаб бер менга».
Тебранади
Оҳиста тўлқин,
Мовий денгиз тилга киради.
Сўйлаб ғамли ўтмиш эртагин,
Қояларга бошин уради...

Гўзал эди.
 Ёш эди Орзу,
 Севги учун яралган санам.
 Эркин эди гўёки оҳу,
 Тиниқ эди орзулари ҳам.
 Лабларида доимо ханда,
 Кўзларида ишва-ноз эди.
 Боғлар аро хиром этганда
 Гуллар унга поёндоз эди.
 Гунча тотмай
 Қуёш бўсасин,
 Уфқ ёпмай юзига алвон,
 Елкасига қўйиб кўзасин,
 Йўл оларди
 Кўк чашма томон.
 Ҳилпирарди ел билан ўйнаб
 Оппоқ шоҳи рўмол бошида.
 Ширин-ширин ўйларин ўйлаб
 Ултирарди
 Чашма қошида.
 Ултирарди сочин тароқлаб,
 Акс этарди кўзгуда жамол.
 Келажагин,
 Бахтин сўроқлаб
 Гоҳ чашмага берарди савол.
 Қоматининг бандаси сарвлар
 Боши узра ташларди соя,
 Майингина шилдираб сувлар
 Сўйлар эди
 Қизга ҳикоя:
 «Уфқларга туташган

Кўк денгизнинг ортида
Бир ўлка бор.
Унда эл
Сийнаси чок, бағри қон.
Қаро тун сочин ёйган
Бу харобот юртида
Султон номли бир золим
Халқни эзар беомон.
Тутқун қизларга тўла
Унда ҳарамхоналар,
Денгиз ўша бахтсизлар
Кўз ёшидан шўр бўлган.
Фарзандлари ҳажрида
Зардоб ютиб оналар
Интизор кечаларда
Йиғлай-йиғлай кўр бўлган...»
Ҳикояга қулоқ солиб қиз
Узоқ-узоқ
Ўйга толарди.
Тўлқин урган поёнсиз денгиз
Юрагига гулув соларди.
Кўринарди
Бари кўзига
Гўё тунги ваҳимали туш,
Елкасида сув тўла кўза,
Қайтар эди
Ўйига хомуш.

2

Ойлар ўтиб,
Фасллар ўтиб,
Ёш қўшилди қизнинг ёшига.

Харидорлар остона ўлиб
Кела берди
Ота қошига.
Узоқ-яқин овуллардану
Олис-ёвуқ элатлардан ҳам
Кела берди,
Барида орзу,
Орзу дея аталган санам.
Бирисининг қўлида дунё,
Бирисида ёшлик ва қудрат,
Бири элда тенги йўқ доно,
Бири эса
Танҳо хушсурат.
Яна бири соҳибкор богбон,
Тош устида ундиргувчи гул.
Бири наққош,
Бири сухандон,
Бири эса қўшиқчи-булбул..
Харидорман деган дамо-дам
Кела берди ота қошига.
Келаберди,
Кета берди ҳам
Толе қуши қўнмай бошига.

3

Аслида-чи,
Гўзал Орзунинг
Ўзга ёрда эди тилаги.
Тоза гулдай қалбида унинг
Барг ёзганди
Севги куртаги.

Айни баҳор кулган чоғ эди,
 Сайил жойи сўлим боғ эди.
 Эл йиглаган наврўз базмига,
 Барча хушнуд,
 Диллар чоғ эди.
 Авжда эди ўйин ва ханда,
 Авжда эди танбур, чирманда.
 Ешлигини эсларди чоллар
 Қиз, йигитлар лапар айтганда.
 Товус каби
 Айлаб хиромон,
 Рақсга тушди бир гўзал жонон.
 Бир-бир чиқиб барча ўша кеч
 Санъатини қилди намоён.
 Лекин
 Чўмган каби қайғуга,
 Бир чеккада ўлтириб ҳамон,
 Қўшилмасди
 Ўйин-кулгига
 Содда йигит —
 Камсухан чўпон.
 Энг сўнггида даврага тушиб
 Аста қўлга олди созини.
 Майин, дилбар оҳангга қўшиб
 Сўйлаб кетди
 Қўнгил розини...
 «Тоғлар ошиб,
 Мен бир сулув
 Нигоримни излайман.
 Сойдай тошиб
 Қўзи оҳу
 Хуморимни излайман.

Бунча золим
Гардуни-дун
Бунча бало бўлмаса.
Етгаймидим
Толе нигун,
Бахтим қаро бўлмаса...»
Куй чашмадай сокин оқарди,
Жим қолганди барча ҳангу манг.
Бу қўшиқда ошиқнинг дарди
Эл дардига эди ҳамоҳанг.
Орзу ҳам бор эди сайилда,
Қўшиққа банд эди хаёли.
Шу йигитга
Маҳлиё бўлиб,
Бошдан тушди шоҳи рўмоли...

5

Шу кеч уйга қайтдию Орзу,
Ололмади тун бўйи ором.
Хаёл қуши кўкка учдию,
Тинчлигини йўқотди тамом.
Мағрур қизнинг шумиди ҳоли,
Наҳот йигит дунёда танҳо?
Қизга унинг ширин хаёли
Кечалари бўлди ошно.
Қани унинг
Дилшод чоғлари,
Оҳу каби эрка юришлар?
Қани энди
Юксак тоғларни
Жаранглатиб ханда уришлар?
Ишқ савдоси у кутмай ҳали

Оташ солди ширин жонига.
Дилин очиб
Нажот сўргали,
Келди Орзу чашма ёнига.
«Кўргил, чашмам,
Паришон ҳолим,
Бир барнонинг бўлдим шайдоси.
Сўйла, чашмам,
Сўйла, зилолим,
Ишқ дардининг борми давоси?
Йигит бўлсам,
Севиб қолсам ёр,
Юрагимни қилардим баён.
Айт,
Бўлайми севгимга иқрор,
Ё ишқимни тутайми пинҳон?»
Шунда чашма
Тилга кирди-ю,
Сўйлай кетди чулдираб бийрон:
«Ишқ дард эмас,
Ишқ саодат-ку,
Тутма асло севгингни пинҳон!
Бахтиёрсан,
Йиғлама, о, қиз!
Қалбингни ёз севги хатига.
Мактубингни мен билан оқиз,
Оқиз, жойлаб гулбарг қатига.
Тоғ-тошларни оралаб юриб.
Севганингни топаман албат,
Даладами,
Қирдами кўриб,
Қўлларига тутқизаман хат.
Муҳаббати бўлса унинг ҳам,
Мажнун каби елиб қолади.

Сени излаб,
Ишонгил, эркам,
Бир кун ўзи келиб қолади».

6

Қаро тунда
Оқ қоғоз узра
Кўз ёшини юлдуздай тўкиб,
Қалбидаги энг ҳассос сўз-ла
Орзу ёзди
Йигитга мактуб:
«Номингни ҳам билмайман, йигит,
Мактуб ёздим ва лекин сенга.
Сайилгоҳда у кун кўрдиму,
Юрагимда ёнди аланга.
Сенга мактуб ёзмас эдим ҳам,
Қизга ишқдан сўз очмоқ ордир.
Лекин нетай ўртаниб севсам,
Айтмасга не иложим бордир?!
Уша куни ёниб куйладинг,
Ёнди шунда менинг ҳам қалбим.
Айт-чи, йигит,
Кимни ўйладинг,
Куйлаганинг ким эди,
Айт, ким?
Ким ўртади ҳажрида сени,
Кимга орзунг бўлмоқ муяссар?
Қувонардим,
Эй тоғ лочини
Топган бўлсанг бахтингни агар.
Мен эсам-чи,
Шайдойинг бўлиб,

Ёдинг билан яшайман мудом.
Хатим олсанг
Етказсин гулим
Сени севган Орзудан салом».

7

Сайилгоҳда
У кун чиндан ҳам
Хомуш эди Оғадўст чўпон.
Барча хуррам,
Фақат унда ғам,
Қалби эди дард билан сўзон.
Чўпон бир кун
Чашма қошида
Ултирарди най чалиб ёлғиз.
Шунда,
Оппоқ рўмол бошида
Сувга чиқди бир дилрабо қиз.
Қаради-ю
Лол қолди чўпон,
Тош ортига олди ўзини.
Узоқ-узоқ термилди пинҳон,
Паривашдан узмай кўзини.
Бундай қадду
Бундай жамолни
Кўрмаганди Оғадўст асло.
Ўша кундан
Унинг хаёлин
Банд айлади шу офтоб сиймо.
Шу бўлди-ю
Оғадўст ҳар кун
Келар бўлди булоқ бошига,

Тош ортига беркиниб секин
Боқар бўлди соҳиби ҳусн
Гўзал қизнинг кўзу қошига.

8

Болаликдан
Ота-онасиз
Етим ўсган эди Оғадўст.
Етим эди,
Эмасди ёлғиз,
У барчага эди оға, дўст.
Қишлоғида хоҳ кекса, хоҳ ёш,
Барча дардкаш унга ёр эди.
Аммо унинг қалбига сирдош
Биттагина дўсти бор эди.
Шу дўстига
Пайт топиб бир кун
Айтди бошдан ўтганин бутун.
Дўсти деди:
«Сен севган дилбар
Орзу дея аталган сулув,
У не ўктам, ботир йигитлар
Юрагига солмаган ғулув.
Кўплар унга интилган,
Аммо —
Қизнинг севган ёри бор эмиш.
Боқмас эмиш
Ўзгага асло,
Севганига вафодор эмиш».

9

Сув бўйида ўлтирганча у
Узоқ қолди бошдан учиб ҳуш.

Йиғлай-йиғлай ухлаб қолди-ю,
Қўрди шу кун
Ажойиб бир туш.
Қимдир уни
Уйғотар эмиш,
Дермиш:
«Кутиб олгин вақтида.
Ёр ёнинга келмоқда, дермиш
Хушбўй атиргулнинг қатида».
Уйғонди-ю
Термилди ҳар ён,
Ҳеч кимса йўқ.
Уртанди кўнгил.
Шу пайт бирдан Оғадўст чўпон
Сув бетида кўриб қолди гул.
Боқди. Ажаб —
Узи қизил гул,
Бир гулбарги нега оқ экан?
Аста тутиб
Қўлга олди ул,
Қатидаги бир вароқ экан.
Оқ қоғозни авайлаб очиб,
Қиз хатини ўқиди чўпон.
Ўқиди-ю,
Тинчин йўқотиб,
Мажнун каби югурди ҳар ён.

10

Тонг отарда
Қўлида кўза
Сув бўйига аста чўкиб тиз,
Кўнгли каби тиниқ фируза

Чашма билан
Сўйлашади қиз:
«Зилол чашмам,
Уйноқи чашмам,
Айт, не бўлди мен ёзган мактуб?
Юракларим қон бўлди кутиб.
Қайлардадир
Мен кутган одам?
Севги хатим унга етдим?
Уқидими,
Сўйлагин, қани?
Еки йиртиб ташлаб кетдим,
Бор эканми ўзга севгани?»
«Гўзал Орзум,
Парирўй Орзум,
Кеча олди мактубингни ёр,
Излаб сени
Тин олмай бир зум,
Келаётир висолингга зор.
Келаётир,
Кўзларида ўт,
Қайда дея гўзал сарвиноз.
Келаётир,
Севганингни кут,
Чиқа қолгин йўлига пешвоз».

11

Қора сочин
Ёйганда оқшом.
Денгиз юзи бўлганда қирмиз,
Сув бўйида
Оларди ором

Севганининг оғушида қиз.
Куйлар эди йигит ишқидан,
Янграр эди қўлларида тор.
Ва дилрабо, шўх қўшиқ билан
Жўр бўларди
Унга сулув ёр.
«Баҳор чоғи тоғлардан
Шарқираб сой келади.
Мени йўқлаб боғлардан
Юзлари ой келади.
Юзлари ой келганда
Қўлга олай созимни,
Оқшом пайти бўлганда
Айтай юрак розимни,
Қучай сарвинозимни».
«Менинг кўнглимни олга
Барно йигит қайдадир.
Юрагимга ўт солган
Танҳо йигит қайдадир.
Уша барно йигитга
Шоҳи рўмол тикканман,
Уша танҳо йигитга
Жонни нисор этганман...»
Қора сочин
Ёйганда оқшом,
Денгиз юзи бўлганда қирмиз,
Сув бўйида
Оларди ором
Севганининг оғушида қиз.

12

Қишлоқ бўйлаб
Тарқалди хабар,

136

Бўлди элнинг тилида дoston.
Бу оқшом тўй,
Бу кун қўшилар —
Орзу билан
Оғадўст чўпон.
Қанчаларнинг кўзида шодлик,
Қанчаларнинг дилида армон.
Ёр бўлади бу кун мангулик
Орзу билан
Оғадўст чўпон.
Саҳарданоқ
Эшитган борки,
Оқа берди қизнинг уйига.
Ким дугона,
Ким дўсту ёрки,
Кела берди севги тўйига.
Кела берди тўйчи ҳофизлар,
Йўлда созлаб танбур, созини.
Кела берди раққоса қизлар
Кўрсатмоққа ишва-нозини.
Бутун қишлоқ
Бугун хуррам, шод.
Бутун қишлоқ сайилгоҳ бугун.
Яхшиларнинг диллари обод,
Ёмонларнинг кўксида тугун.

13

Орзу қизнинг
Ҳеч армони йўқ.
Орзусига етди ниҳоят.
Севинчининг чек, поёни йўқ,
Кулиб боқди унга саодат.

Лекин бир дард чулғар ўйини.
Қиз тарк этар
Ота уйини.
Юрагида чексиз ғалаён.
У дол этиб шамшод бўйини
— Хайр,— деди,—
Мунис отажон.
Меҳрибоним, хайр яғонам,
Унутмасман сени ҳеч қачон
Рози бўлгин қизингдан сен ҳам.

14

Орзу бу кун
Қиз дугоналар —
Барчасига айтди алвидо.
Видолашди келин то саҳар
Тақдирини билгандай гўё.
Эрта яна
Уйғониб наҳор,
Қолмасин деб кўнглимда армон,
Хайрлашмоқ учун сўнгги бор
Йўл олди қиз
Кўк чашма томон.
Гўзал Орзу,
О, сулув пари,
Нега келдинг чашма ёнига?!
Билмасмидинг,
Маккор кўзларнинг
Қасд қилганин ширин жонингга?!
Оҳ, чашмага айтмасанг видо
Қолармиди мангу армонинг.
Билмасмидинг,

Чашма қошида
Турганини Али бобоинг...
Энди унинг ёвуз қўлида
Очилмайин сўлар иқболинг.
Узоқ юртда
Зулмат элида
Ҳарамларда не кечар ҳолинг?!

15

Кўтарилди денгиздан қуёш
Сувни бўяб қип-қизил қонга.
Қуёш билан эл кўтарди бош,
Тўйхона ҳам
Уйғонди тонгда.
Уйғонди-ю, қўзғалди фарёд,
Барча чопди
Денгизга томон.
Ота қилар фарёд узра дод,
Телбалардек югурар чўпон.
Йиғилганда барча қирғоққа,
Узоқлардан келди қиз саси.
Кетар эди
Қалқиб йироққа
Қароқчининг машъум кемаси.
Тик қояга келдию чўпон,
Оқ елкандан узмай кўзини
Фарёд дея сўнги бор гирён
Қояларга отди ўзини.
Барча қолди қуйи эгиб бош,
Бутун борлиқ
Эгди бошини.
Денгиз узра юксалган қуёш
Сувга тўкди қонли ёшини.

Базм борар хон саройида
 Аркони тахт хоннинг пойида.
 Муғаннийлар куй қилар оғоз,
 Раққосалар рақс этар серноз.
 Жангдан ғолиб қайтган хон учун,
 Юртни олиб қайтган хон учун
 Мадҳ ўқишар сўзга моҳирлар,
 Шеър айтишар зукко шоирлар.
 Нозу неъмат тўла дастурхон,
 Энг баландда ўлтиради хон.
 Гулоб дея қилади хитоб,
 Соқий унга тутар майи ноб.
 Бармоқ билан қилса ишора,
 Кўзлари ўт, ўзи қоп-қора
 Занжи келар,
 Хон амрин кутиб
 Ҳалқа таққан қулоғин тутиб,
 Тиз чўкканча ўлтиради жим.
 Хон дер унга:
 — Сўйла, эй қулим,
 Нега ҳамон Али бобо йўқ?
 — Қайғурма, хон,
 Кўнглинг бўлсин тўқ.
 Сенга содиқ қул Али бобо
 Фармонингни этмоқда адо.
 — Унга етказ,
 Шодиёнамга
 Тухфа айлаб ҳарамхонамга
 Киритмаса бир ҳур, париваш
 Бу кеч менинг кўнглим бўлур ғаш.
 Боши кетар Али бобонинг,
 Қурбон бўлар сенинг ҳам жонинг.

Оҳ, Орзу қиз,
 Оҳ, гўзал санам.
 Оҳ, тоғларнинг эрка оҳуси.
 Банди бўлдинг
 Ерга етган дам,
 Хазон бўлди қалбинг орзуси.
 Бераҳмлар солдилар **кишан**
 Нозиккина оқ билагингга.
 Ғам сояси тушди ишқ билан
 Лим-лим тўла пок юрагингга.
 Толеингга қузғун чанг солди,
 Қайга етар энди оҳ-зоринг.
 Она элинг узоқда қолди,
 Узоқларда қолди диёринг.
 Оҳ, дилрабо,
 Йўқотиб сени,
 Зўр тоғларнинг қадди бўлди ё.
 Парчалади ёринг кўксини,
 Отанг бўлди ҳажрингда адо.
 Тоғ бағрига
 Файз эди сенинг
 Шўх қўшигинг, дилбар карашманг.
 Сен кетдингу сўлди чаманинг,
 Қуриб битди беғубор чашманг.
 Сен кетдингу,
 Чўкди энди ғам.
 Кундан кунга ортди қайғуси...
 Оҳ, Орзу қиз,
 Оҳ, гўзал санам,
 Оҳ, тоғларнинг эрка оҳуси.

Утаверди кунлар ва ойлар,
 Оқаверди дийдалардан қон.
 Бахтсиз кунда,
 Тутқунда гирён
 Она бўлди Орзу муштипар.
 Ғам, ҳижрондан юраги пора.
 Диёридан йироқ-йироқда,
 Ўзга юртда,
 Ўзга қирғоқда
 Она бўлди Орзу бечора.
 Сўнгсиз ғазаб кўксига оташ,
 Айрилиқнинг алами ичра,
 Золим хоннинг ҳарамии ичра
 Она бўлди
 Орзу жафокаш.

Оқшом.
 Чўкди денгизга қуёш.
 Тикилганча кунботар ёққа,
 Қўлда гўдак,
 Кўзда қонли ёш,
 Орзу чиқди баланд қирғоққа.
 Дардин сўйлаб йиғлади танҳо.
 Она юртга,
 Севган ёрига,
 Падарига — ғамгузорига
 Энг сўнгги бор
 Айтди алвидо.
 Бахтсиз танни қучганча туриб,

Кўз ёши-ла ювди юзини.
Сўнгра бирдан
У қаҳ-қаҳ уриб,
Тўлқинларга отди ўзини...

20

Ҳижрон дардин енгар экан вақт,
У ҳар қанча бўлмасин оғир.
Йиғлаб-йиғлаб
Орзу ғамин ҳам
Унутдилар қишлоқда охир.
Барча банддир
Ўз дарди билан,
Ўз ташвиши билан овора.
Йиғинларда эслашар баъзан
Не бўлди деб
Орзу бечора.
Ойлар ўтди
Чопган оҳудек,
Баҳор келди қишнинг изидан.
Бир кун тунда
Қўлида гўдак
Сув париси чиқди денгиздан.
Аста қўйди гўдакни
Чўпон —
Кўксин урган қирғоқ тошига.
Сукут сақлаб ўлтирди бир он,
Сўнг йўл олди
Чашма қошига.
У келди-ю,
Қуриган чашма —
Кўзларидан оқиб кетди ёш.

Гўдак уни симирди ташна
Ва қумларга қўйиб ётди бош.
Кўкда сўнгги
Сайёра қолиб,
Ёришганда оҳиста осмон,
Сув париси гўдакни олиб,
Юриб кетди
Денгизга томон.
Чашма худди
Она оҳудек
Кўзда ёши тирқираб қолди.
Сув париси
Қўлида гўдак
Гўлқинларга кириб йўқолди.

Х О Т И М А

Қулоқ солиб ўлтираман жим
Қора денгиз ҳикоясига.
Дардга тўла севги дostonим
Мана, етди ниҳоясига.
Қора денгиз,
Гўлқинли денгиз,
Этагингга туташган осмон,
Чўкиб ётар остингда чексиз
Афсона-ю эртақ ва дoston.
Не ошиқлар севгиси билан
Юрагини кўмганлар сенга.
Денгиз,
Сонсиз эртақларингдан
Биттасини сўйладинг менга.
Кўз-кўз этар
Тонг малоҳатин,

Кўтарилар денгиздан қуёш.
Мен ўйлайман,
Ошиқ қисматни —
Ўз бахтимга қиламан қиёс.
Олиб кетди ўтмишни замон,
Унут бўлди элнинг фарёди.
Кўтарилмас
Энди ҳеч қачон
Орзуларнинг аламли доди.
Қайтмас бўлиб
Кетди ғам, кадар,
Зулм кетди — муҳаббат қолди.
Кетди кўкдан оғир булутлар.
Қуёш қолди,
Мангу бахт қолди.

1964 й. Ялта

МУНДАРИЖА

ҚУЕШ МАСҚАНИ.	5
НИДО	25
БҮЮК ҲАЕТ ТОНГИ	47
ЧАРОҒБОН	73
ПАЛАТҚАДА ЕЗИЛГАН ДОСТОН	89
ОРЗУ ЧАШМАСИ	121

На узбекском языке

ВАХИДОВ ЭРКИН

Дастаны

Редактор *М. Жалилов*

Рассом *Н. Холиқов*

Расмлар редактори *И. Цыганов*

Техн. редактор *Т. Смирнова*

Корректор *М. Қудратова*

Босмахонага берилди 18/VIII-1972 й. Боснишга рухсат этилди 27/XII-72 й. Формати 70×108^{1/32}. Восма л. 4,625. Шартли босма л. 6,47. Нашр л. 6,01. Тиражи 35000. Р. 10830. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 57 — 72.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат комитетининг Тошкент Полиграфкомбинатида № 1 қоғозига босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1973 йил, заказ № 1792. Муқовада баҳоси 64 т., 7-муқовада баҳоси 84 т.

Воҳидов Эркин.

Достонлар. Т., Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1973.

148 б.

Ваҳидов Эркин. Дастаны.

У32

№237—72

Навойи номли УзССР Давлат
кутубхонаси.

7-4-3